

ROSTRES DE GUERRA. CARDONA 1936-1938. ANÀLISI, TREBALL ARXIVÍSTIC, DIFUSIÓ I CONSERVACIÓ DEL FONS DE RETRATS DE LA GUERRA

JORDI ALGUÉ SALA

Director del treball: Maria Àngels Suquet Fontana

Any d'elaboració: 2017

Treball de recerca del Màster d'Arxivística i Gestió de Documents

Escola Superior d'Arxivística i Gestió de Documents

Col·lecció Treballs fi de màster i de postgrau

Com citar aquest article: Algué Sala, Jordi. (2017) Rostres de Guerra. Cardona 1936-1938. Anàlisis, treball arxivístic, difusió i conservació del Fons de Retrats de la Guerra Civil. Treball de recerca del Màster d'Arxivística i Gestió de Documents de l'Escola Superior d'Arxivística i Gestió de Documents. (Treballs fi de Màster i de postgrau). [Http://...](http://...) (consultat el ...)

Aquesta obra està subjecta a llicència Creative Commons Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 3.0 Espanya (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>). Es permet la reproducció total o parcial i la comunicació pública de l'obra, sempre que no sigui amb finalitats comercials, i sempre que es reconegui l'autoria de l'obra original. No es permet la creació d'obres derivades.

Resum

L'Arxiu Històric de Cardona custodia un fons de 974 negatius amb retrats de persones que visqueren al poble durant la Guerra Civil. Aquest treball suposa una aproximació al fons a partir d'una recerca del context de realització; un treball arxivístic de descripció del fons, la difusió mitjançant una exposició i una proposta de conservació i instal·lació.

A partir del marc teòric, al voltant del concepte d'apoderament, s'ha realitzat l'exposició "Rostres de Guerra. Cardona 1936-1938" per crear consciència al voltant de la memòria històrica entre la població amb un entorn favorable perquè els ciutadans esdevinguessin part activa del procés arxivístic.

Paraules clau: arxius, retrats, plaques de vidre, fotografia, guerra civil espanyola, participació ciutadana, apoderament, difusió, exposició

Título: Rostros de Guerra. Cardona 1936-1938. Análisis, Trabajo archivístico, difusión y conservación del Fondo de Retratos de la Guerra Civil

Resumen

El Archivo Histórico de Cardona custodia un fondo de 974 negativos con retratos de personas que vivieron en el pueblo durante la Guerra Civil. Este trabajo supone una aproximación al fondo a partir de una búsqueda del contexto de realización; un trabajo archivístico de descripción del fondo, la difusión a través de una exposición y una propuesta de conservación e instalación.

A partir del marco teórico, centrado en el concepto de empoderamiento, se ha realizado la exposición "Rostros de Guerra. Cardona 1936-1938" para crear conciencia alrededor de la memoria histórica entre la población, mediante un entorno favorable donde los ciudadanos son parte activa del proceso archivístico.

Palabras clave: archivo, retrato, placa de vidrio, fotografía, guerra civil española, participación ciudadana, apoderamiento, difusión, exposición

Title: Faces of the War. Cardona 1936-1938. Analysis, archival work, diffusion and conservation of the Spanish Civil War Portrait Fond

Abstract

Cardona Historical Archive contains a 974 photographic negative stock displaying portraits of local people living in the town during the Civil War. In this MA thesis, the author approximates this stock through (1) researching the elaboration context, (2) a descriptive archival work of the stock, (3) its diffusion through an exhibition, and (4) a conservation and layout proposal.

Delving from an empowerment theoretical framework, “Faces of the War. Cardona 1936-1938” exhibition has been conceived to raise conscience on historical memory in a proper environment for people to take active roles in the archival process.

Keywords: record, archives, portrait, glass negatives, photography, Spanish Civil War, Citizen participation, empowerment, dissemination, exhibition

SUMARI

1	Introducció.....	7
1.1	“Rostres de Guerra”, desvetllant la memòria, posant nom a l’oblit	7
1.2	Més enllà del treball de recerca. Un exemple dut a la pràctica: objectius i tasques ...	8
2	Marc teòric i estat de la qüestió. Recerca històrica del fons	11
2.1	L’apoderament de la població per posar nom a rostres anònims	11
2.2	Història d’un enigma no resolt. Context de producció del fons	13
2.3	Llegat desconegut. Història arxivística del fons	14
2.4	L’autor. Una hipòtesis que desmenteix la tradicional autoria del fons	19
2.5	La datació del fons	20
2.6	Llegat desconegut. Història arxivística del fons	23
3	Treball arxivístic	27
3.1	Descripció a nivell de Fons i a nivell UDS.....	30
3.1.1.	Descripció a nivell de fons	30
3.1.2.	Descripció de les UDS.....	35
3.2	Difusió del Fons	37
3.2.1.	Exposició “Rostres de Guerra. Cardona 1936-38”	37
3.2.2.	Crowdsourcing i exposició. Elements d’interacció amb la ciutadania	48
3.3	Proposta de conservació i futures actuacions.....	54
3.3.1.	Primer tractament de restauració	54
3.3.2.	Instal·lació definitiva del fons.....	57
3.3.3.	Proposta de difusió en obert.....	58
4	Conclusions.....	60
5	Bibliografia i fonts.....	62
6	Agraïments.....	65
7	Annexos	66

7.1	Annex I. Inventari de la Col·lecció Local d'Història de l'any 1979, amb la inscripció original acompanyada del número 500 i detall de la numeració d'una de les caixes on es trobaven els originals del fons.	66
7.2	Annex II. Imatges de les quatre caixes on es trobaven els negatius originals.....	67
7.3	Annex III. Conjunt de pel·lícules de nitrat de plata en el seu estat original després de 80 anys de no ser tractades.	68
7.4	Annex IV. Conjunt d'imatges escollides per a mostrar en l'exposició "Rostres de Guerra. Cardona 1936-1938".	69
7.5	Annex V. Elements produïts per "Rostres de Guerra. Cardona 1936-1938".	72
7.6	Annex VI. Exemples d'algues aportacions rebudes a l'exposició durant la campanya d'identificacions. Crowdsourcing.....	76
7.7	Annex VII. Imatges de la inauguració de l'exposició i diferents actes relacionats. ...	77
7.8	Annex VIII. Recull de premsa amb notícies aparegudes al voltant de l'exposició. ...	79

1 Introducció

1.1 “Rostres de Guerra”, desvetllant la memòria, posant nom a l’oblit

L’oportunitat de treballar en l’anomenat fons Garrigó o Fons de Retrats de la Guerra Civil de Cardona custodiat a l’Arxiu Històric de Cardona sorgeix a partir de la meua feina com a documentalista gràfic per compte propi que he estat realitzant des de 2012. Durant aquests anys he tingut l’oportunitat de conèixer la majoria dels grans arxius del país que custodien fons no textuais, com l’Arxiu Nacional de Catalunya, l’Arxiu de l’Institut d’Estudis Fotogràfics, l’Arxiu del Centre Excursionista de Catalunya o l’Arxiu Mas-Institut Amatller d’Art Hispànic. Aquest treball, però, ha estat la dut a terme la majoria de vegades des de la perspectiva de d’usuari. El tractament, catalogació i difusió del Fons de Retrats de la Guerra Civil de Cardona m’ha permès apropar-me als fons fotogràfics des d’una altra perspectiva. Durant la seva recerca, tractament i difusió he pogut treballar diverses disciplines d’acord amb el temari del Màster d’Arxivística i Gestió de Documents.

Aquest feina de documentació gràfica, s’ha combinat en els darrers anys, especialment des de l’any 2012 quan vaig dirigir el documental “Transmissions. Memòries de Lluís Sala”, que reviu les vivències d’un combatent de la Guerra Civil, amb el desenvolupament i participació en projectes de recuperació de memòria històrica, especialment centrats en els anys de la República, la Guerra Civil, el primer franquisme i la deportació als camps nazis.

En els darrers anys ens trobem davant del que sembla un impuls en temes de memòria històrica, tot i que es troba a faltar encara una aposta clara i decidida per part de les grans administracions públiques, més enllà de la creació del Memorial Democràtic de la Generalitat i la Ley de Memoria Histórica del govern Zapatero, l’any 2007, manquen polítiques comunes i de visió global i a llarg termini que impulsin la recuperació de les memòries democràtiques del país. En aquest aspecte el paper dels arxius és fonamental com a rescabador de drets i retiment de comptes per part de les administracions, seguint la màxima de veritat, justícia i reparació. La recent obertura dels noms dels més de 60.000 víctimes de processos militars franquistes (<http://anc.gencat.cat/ca/detall/noticia/La-llista-de-reparacio-juridica-de-victimes-del-franquisme-en-dades-obertes>) o l’impuls del banc d’ADN per part de la Generalitat (<http://web.gencat.cat/ca/actualitat/detall/Programa-dIdentificacio-Genetica-de-desapareguts>) per recuperar els cossos dels assassinats durant el conflicte sembla que aporten una mica d’esperança en aquest aspecte.

En aquest àmbit, i seguint altres actuacions similars endegades, per exemple a l'Ajuntament de Navàs l'any 2015 (ALGUÉ, et. al. 2015), vaig entrar en contacte amb l'Ajuntament de Cardona. La idea era començar a treballar aquests temes de manera seriosa i profunda a nivell local, ja que fins aleshores no s'havia fet res al respecte al municipi en aquesta direcció. Després de les primeres converses amb el consistori arribem a la conclusió que cal parlar de memòria però intentant apoderar la població. Com col·loquialment s'acostuma a dir “no volíem començar la casa per la teulada” sinó fer un treball profund sobre els fets ocorreguts fa 80 anys al municipi. Per això ens calia cercar un tema o motiu per trencar el silenci de la memòria després de tants anys.

Així, en comptes de començar amb un gran estudi amb profunditat sobre les causes i conseqüències de la República i la Guerra Civil al municipi buscarem un aspecte que pogués donar veu a la ciutadania, obrir la participació i poder així avaluar el grau d'interès en la població local sobre aquests temes.

Per a fer-ho, l'Ajuntament va plantejar la possibilitat de fer alguna acció a partir d'un fons fotogràfic de l'època custodiat a l'Arxiu Històric de Cardona, conegut fins aleshores amb el nom provisional de Fons Garrigó, i que fins al moment no havia estat massa treballat ni difós entre la ciutadania.

1.2 Més enllà del treball de recerca. Un exemple dut a la pràctica: objectius i tasques

Alhora doncs de plantejar el desenvolupament del treball hem tingut en compte en quin estat vam localitzar el fons, la feina realitzada durant nou mesos i les tasques que han quedat pendents que també apuntem en aquest treball. Així, cal entendre que els principals objectius del treball es basen en la recerca històrica del fons, per poder obtenir més dades sobre el seu productor i el context en el qual va ser creat; la descripció a nivell de fons i d'Unitat Documental Simple, és a dir tenir un instrument de descripció del fons i dels negatius de què es compona; les feines de difusió que han de servir per donar-lo a conèixer, plasmades en una exposició i en compartir les imatges a les xarxes socials, i completar la seva catalogació a través de la participació ciutadana, en el que en els darrers anys s'ha anomenat “crowdsourcing”, i finalment la restauració de les plaques de vidre i la seva correcta instal·lació definitiva dins de l'Arxiu Històric de Cardona.

En el treball esbossarem les actuacions realitzades en cadascun d'aquests quatre apartats i indicarem quines hem dut a la pràctica i quines estan pendent de realitzar-se en data de juliol de 2017. De fet, hem hagut d'anar adaptant les actuacions previstes al temps disponible per a la realització d'aquest treball i som conscients que l'òptim hagués estat la finalització de la feina. Tot i així creiem que encara que no s'hagi pogut completar el treball només la possibilitat d'haver pogut posar en pràctica gran part de les actuacions i complir els objectius esmentats ja ha estat molt satisfactori i fa d'aquest treball sigui també, a banda d'un estudi teòric d'un fons, un exercici pràctic de treball i difusió de fons fotogràfics històrics.

Ens trobem davant d'un fons fotogràfic datat, com veurem més endavant, entre els anys 1936-1938. Atenent a aquesta cronologia les fotografies van ser preses just abans i durant la Guerra Civil Espanyola, un moment clau de la nostra història. El fons està compost per un conjunt de 974 negatius de vidre i pel·lícula, la majoria dels quals es conserven en bon estat.

Les 974 imatges mostren cada una un rostre diferent. Es tracta de retrats en forma de bust, és a dir podem veure la part superior de la persona des de meitat del pit, cap amunt, en un estil similar al que avui anomenaríem "fotos de carnet". La majoria presenten mirades poc expressives i difícilment la persona apareix somrient o expressant alguna altra emoció. Els retrats acostumen a ser frontals, tot i que també n'hi ha força on la persona apareix en $\frac{3}{4}$. Pels focus de llum que podem veure reflectits en els ulls de molts dels retrats s'utilitzaren per a fer-los com a mínim dos punts de llum, un situat a cada lateral del retrat, doncs es tracta de fotos tirades en l'interior d'un estudi, com veurem al llarg del treball. En el cas d'alguns retrats de nens, podem veure com les persones eren assegudes en una cadira de fusta per ser fotografiades (sig. 590, 643, 728 i 864). En més del 95% dels retrats la persona apareix sola asseguda i davant un fons neutre de color clar. Els únics objectes que acompanyen alguns retrats són de caire bèl·lic -si exceptuem les cigarretes que fumen tres persones (sig. 296, 410 i 658): es tracta de fusells (sig. 005b, 013b i 684-687) i una pistola (881) que acompanyen els milicians que apareixen retratats. Totes les armes han estat identificades com a utilitzades durant la Guerra Civil. Un dels personatges (sig. 014b), potser el més emblemàtic del fons, apareix acompanyat d'una falç que sosté amb la seva mà dreta, emblema de la Unió de Rabassaires. Com veurem més endavant, a part dels objectes esmentats alguns personatges també duen insígnies i referències a partits polítics i sindicats dels anys 30.

L'existència d'aquest fons en el qual podem veure els rostres dels protagonistes d'un període clau i convuls de la nostra història, així com el seu magnífic estat de conservació,

fan del Fons de Retrats de la Guerra Civil de Cardona un document excepcional i únic, tant per conèixer la història de la localitat durant la Guerra Civil, com a nivell de la fotografia a Catalunya durant aquest període, a causa de l'excepcionalitat del fons.

L'estudi i aprofundiment del mateix, era una feina necessària per si mateixa però també per aprofundir en un període poc conegut de la història local ja que fins el moment la bibliografia existent sobre el període és pràcticament nul·la (VILÀ NOGUERA, 2012)¹. La conservació i difusió del fons, a través d'una exposició i de les xarxes socials, ha estat la millor manera de difondre i acostar aquest fons a tots els ciutadans i interessats en la fotografia del nostre país. A més el present estudi treballa els dos aspectes anunciats unes línies més amunt, la fotografia històrica i la recuperació de la memòria històrica local.

A nivell català, l'inici de la recerca va coincidir amb la difusió, també ha través d'una exposició, de l'únic fons similar, per època i temàtica, del qual en tenim notícia. Es tracta del llegat del fotògraf Joan Sorlí d'Ulldecona (CURTO, et. al. 2016). Impulsat per l'Arxiu Comarcal del Baix Ebre, l'any 2014, es va encarregar la digitalització dels 2000 negatius de pas universal que formen el fons, integrat bàsicament per retrats fet al minut, a peu de carrer. D'entre tot el fons destaca la sèrie feta als carrers d'Ulldecona l'any 1940. Es tracta doncs també d'un conjunt de retrats i molt pròxims en el temps. En aquest cas, però, estan realitzats fets a l'aire lliure mentre que en el fons de Cardona estem parlant de fotografia d'estudi. També hi difereix el suport utilitzat, ja que en el cas Fons de Retrats de la Guerra Civil de Cardona la majoria de negatius són de vidre. Una altra diferència entre els dos fons és el context en què es van prendre les fotografies, mentre que en el cas dels retrats de Joan Sorlí s'observa un punt d'improvisació en la presa de la imatge, en el fons de Cardona totes les fotografies estan pensades i estudiades a consciència. Mentre que els retrats del fotògraf ebrenc mostren una expressivitat de la societat de postguerra, la majoria de personatges cardonins encomanen la vitalitat d'un moment de revolució, a inici de la guerra.

¹ De fet, l'única publicació existent fins a 2017 és l'opuscle "El salvament de la Mare de Déu del Patrocini", editat per la confraria d'aquesta Mare de Déu de devoció local a partir d'una conferència de Francesc Vilà i Noguera, on s'explica els fets ocorreguts a la localitat l'octubre de 1936 per salvar la talla gòtica, on hi participà el Comissariat per al Salvament del patrimoni Artístic de la Generalitat. De totes maneres, gràcies als estudis avui encara inèdits de l'arxiver municipal Sr. Andreu Galera, hem tingut accés a informació sobre els fets ocorreguts al mateix juliol de 1936 i a una llista dels personatges més rellevants de l'època.

2 Marc teòric i estat de la qüestió. Recerca històrica del fons

2.1 L'apoderament de la població per posar nom a rostres anònims

Hem parlat en les línies anteriors que un dels objectius era apoderar a la població local i donar-li veu per completar la identificació dels rostres de guerra que es mostren a les fotografies. Aquest és un dels aspectes teòrics claus del nostre estudi. El concepte apoderament sorgeix a partir de finals del anys 70 des del camp de l'educació i psicologia comunitària, amb els estudis de Freire (FREIRE, 1970) i Foucault (FOUCAULT, 1992). A finals dels anys 90 Jo Rowlands (ROWLANDS, 1997) l'introdueix dins la perspectiva de gènere i a partir d'allà transcendeix a diversos camps de les ciències socials.

Rowlands considera que l'apoderament consisteix en incorporar als processos de presa de decisions a persones tradicionalment excloses d'aquestes dinàmiques. L'apoderament es relaciona directament amb les diferents formes en les que opera el poder i té a veure amb els processos pels quals la gent pren consciència dels seus propis interessos. Rowlands defensa i posa l'accent en els drets i habilitats de la població en comptes dels seus dèficits. Els ciutadans, com a membres socials immersos en un context polític i social, tenim unes capacitats per actuar sobre el comú (NARAYAN-PARKER, 2002).

Aquest procés cal fer-lo seguint unes premisses molt clares, que impliquen una evolució dinàmica i permanent en la presa de capacitats individuals i col·lectives que permetin la participació de forma individual o en grup en processos de presa de decisions. Per fer-ho cal que existeixin quatre condicionants:

- L'accés a la informació.
- La inclusió i participació ciutadana en espais comuns de presa de decisions.
- La capacitat local d'organització.
- La rendició de comptes.

És a dir, que perquè existeixi un veritable i efectiu apoderament ciutadà cal que aquest compti amb l'accés a la informació i un entorn favorable perquè pugui haver-hi una presa de consciència, que es construeixen espais on es puguin desenvolupar aquestes capacitats, mitjançant espais comuns de presa de decisions i un grau d'organització per vehicular-les. I que finalment aquest procés acabi amb un rendiment de comptes (ÁLVAREZ, 2015).

En l'àmbit de l'arxivística aquest procés adquireix especialment rellevància. Segons la Declaració Universal sobre els Arxius, promulgada per la ICA (Consell Internacional d'Arxius) l'any 2010 "Els arxius registren decisions, accions i memòria". Foucault reconeix que els arxius són eines de poder i ens ensenyen una forma de comprensió del món. A aquestes tesis han estat dutes al camp de l'arxivística (KETELAAR, 2012) (COOK, 2002) que abandonant el positivisme imperant fins aleshores en aquest camp asseguren que els arxius actuen com a constructors de memòries: "the nature of archives as socially constructed institutions". Unes construccions que tradicionalment han afavorit el poder i han servit per construir discursos legitimadors de les hegemonies imperants en totes les societats. És el que Jacques Derrida va anomenar *arxius dels mal* (DERRIDA, 1995). A partir d'aquí i si acceptem aquesta premissa, els centres arxivístics han esdevingut eines per controlar les memòries d'una societat determinant, per exemple, qui són els guanyadors i perdedors en un conflicte.

Des del punt de vista de Foucault, els arxius han esdevingut constructors al servei del poder, privilegiant amb el seu discurs els paradigmes hegemònics imperants en cada moment i marginalitzant-ne molts d'altres, com els minoritaris i també els crítics, que posen en qüestió precisament aquest poder. Els enigmes que presenta la història arxivística del fons de Retrats de la Guerra Civil que tractarem seria sens dubte un bon exemple d'això, i els buits del seus noms que encara queden per completar són una bona prova d'una societat marginalitzada durant anys, víctima d'un conflicte. La possibilitat de participar tot donant noms a rostres desconeguts actua també com un element reparador de les pròpies víctimes.

En aquest sentit, entem el paper de l'arxiver com un mediador entre l'objecte i la societat, tasca que inclou la selecció, organització, interpretació i presentació dels significants dels documents tenint present el seu context de producció perquè aquesta feina pugui desenvolupar-se correctament. És el que Derrida descriu com un treball de dol: "El treball de l'arxiver no és només un treball de memòria. És un treball de dol" (HARRIS, 2007). Per això, alhora de descobrir els noms dels rostres que s'amaguen darrera cada negatiu hem intentat crear espais horitzontals, tant a la xarxa com amb paper i llapis, perquè la comunitat pogués convertir-se en protagonista i que aquest procés també fos un mitjà de reparació i de dol. Aquest posicionament suposa per a l'arxiver i l'arxiu, com a institució, la pèrdua del monopoli de poder i trenca amb la tradició d'entendre el patrimoni documental com un fet estrictament documental, revalorant la seva funció cívico-política. Com apunta Vicenç Ruiz "l'hospitalitat, més que el principi de provinença, ha de ser l'axioma que guiï" aquest camí (RUIZ, 2017).

2.2 Història d'un enigma no resolt. Context de producció del fons

La primera de les preguntes que calia resoldre a l'hora de treballar el fons anomenat Garrigó era esbrinar seu productor ja que tot i les recerques que s'havien fet des del mateix arxiu aquest fet mai no havia estat aclarit. Aquesta pregunta ha quedat sense resoldre. De fet, fins a dia d'avui totes les investigacions fetes han resultat infructuoses. Això, si bé ho podríem considerar en part com a decebedor ens demostra per sí mateix la importància d'aquest conjunt fotogràfic i el seu potencial valor més enllà de l'artístic, històric o acadèmic. Estem davant d'un fons fet en part durant les circumstàncies revolucionàries esdevingudes després del 18 de juliol, amb la presència de nombrosos retrats amb personatges lluint insígnies del bàndol republicà i una desena de retrats de milicians armats, que en mans dels ocupants que arribaren a Cardona el 26 de gener de 1939 seria un arsenal repressiu de primer ordre.

Una de les preguntes seria doncs, per què no foren destruïdes la totalitat de les fotografies un cop es veia la guerra perduda? Els 974 retrats que avui es conserven, representen la integritat del fons original? En aquest sentit, la presència d'una sola dona entre els retrats, com veurem més endavant, ens fa aventurar la hipòtesis que probablement el que ens ha arribat avui sigui només una part d'aquest fons. Si com veurem més endavant la funció i realització d'aquestes fotografies no anava més enllà d'obtenir un mer retrat d'estudi de les persones que ho demanaven se'ns fa molt difícil de creure que als anys 30, una dècada en la qual la dona va avançar en drets socials i polítics com no ho havia fet mai, només es realitzés una imatge d'un bust femení.

Així doncs, el primer que podem afirmar és que el que es coneix com a "Fons Garrigó" és una part d'un conjunt de retrats que es realitzaren entre els anys 1936 i 1938, i dels quals només en ha arribat la part amb presència masculina. L'aspecte poc femení, segons les convencions socialment més acceptades, del retrat de la única dona de la qual es conserva el negatiu fa més plausible aquesta hipòtesis, ja que d'entre un conjunt tant alt de fotografies podria ser lògic que una es quedés "perduda" entre el conjunt de retrats masculins. A partir d'aquí la resta continua sent una incògnita. Per què es conservaren només els retrats masculins? Podria ser que, per motius polítics, servissin d'inculpació a l'acabar la guerra i que finalment no s'utilitzessin i quedessin amagats?

Fent un repàs a l'arxiu que conserva el major arsenal repressiu franquista, els Consells de Guerra Sumaríssims conservats a l'Arxiu Militar Territorial Tercer de Barcelona, sembla que aquesta hipòtesis queda desmentida. En aquest arxiu es conserven més d'un centenar de

sumaríssims que afecten a cardonins, fet que mostra l'abast cruent de la repressió en aquesta localitat del Bages. No ha estat possible consultar-los tots, però una ullada als més significatius no ha fet aparèixer cap referència a les fotografies ni s'hi ha pogut trobar cap reproducció d'aquestes².

2.3 Llegat desconegut. Història arxivística del fons

Aquesta hipotètica funció secundària del fons, com a eina repressiva usada després de la guerra, ens duu a interrogar-nos sobre quina era la funció original de la realització de les fotografies. L'aparició de manera inesperada d'una única reproducció positivada dels 974 originals ens va aportar una mica de llum a l'allau de misteris.

Per aquest aspecte, des de l'Arxiu Històric de Cardona, es treballava amb la hipòtesi que l'origen del fons fotogràfic estigués relacionat amb el projecte de carnet electoral que la Generalitat de Catalunya va impulsar per a poder identificar correctament els votants en les eleccions de febrer de 1936. A partir de la tardor de 1935 i de cara a la convocatòria d'unes properes eleccions a Corts Espanyoles, la Generalitat endegà aquest ambiciós programa adreçat basat en la confecció d'un carnet electoral que constava d'una identificació fotogràfica de cada persona. Un decret del conseller interí de Governació, Lluís Jover i Nonell, de 17 de juliol de 1935, establí amb caràcter obligatori "la tarja d'identitat electoral"³, que seria considerat l'únic document acreditatiu de la personalitat de l'elector de cara a les futures eleccions. En aquest decret constava que "cada elector lliurarà tres fotografies en el moment de sol·licitar l'expedició de la tarja. L'administració facilitarà gratuïtament les fotografies a tots aquells que paguin una cèdula inferior a 2,4 ptes." En aquest primer decret també hi constava que la implantació d'aquesta mesura afectaria només les localitats catalanes de més de 5000 habitants. En un decret de dues setmanes després es fixava el format del carnet i s'establí que la fotografia que l'acompanyés havia de ser de 3.5 cm x 3,5 cm. També s'obria un concurs entre els "industrials fotògrafs" que volguessin prestar el servei. Les imatges havien de ser "preses de cara i de color sèpia fosc o negre" i afegia que

² A l'Arxiu Militar Territorial Tercer de Barcelona existeixen uns 130 Sumaríssims de residents a Cardona durant la Guerra Civil. Entre d'altres, s'ha consultat el de Martín Zomeño Murriana (núm. de causa 006668), cap de la CNT local i executat el 9 d'agost de 1939, i que es troba entre els retrats identificats (veure pàg. 27) i no el seu expedient no apareix cap referència a les fotografies.

³ Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Generalitat de Catalunya (Segona República). Departament de Governació i Assistència Social. Exp. 28. Incidències sobre la implantació de la tarja d'identitat o carnet electoral (1935). P. 1.

“el paper damunt el quan hagin d'ésser executades les fotografies serà de tal classe que permeti la fàcil adherència a la tarja a la qual van destinades”⁴.

Al llarg del mes de setembre de 1935 a petició de diversos ajuntaments la Generalitat va ampliar les localitats que eren subjectes a tenir carnet electoral incloent-hi també “les inferiors de 5000 que siguin cap de partit judicial.”⁵ Finalment, un decret de 18 d'octubre del Conseller de Governació ampliava el nombre de poblacions incloent-ne sis més, entre elles Cardona “degut al gran nombre de població flotant, per ésser poblacions d'importància fabril i industrial”. Les altres poblacions que s'afegien a la iniciativa eren Sadurní d'Anoia, Súria, Cerdanyola del Vallès, Ripollet i Móra d'Ebre. Aquets fet les feia beneficiàries d'obtenir l'ajut de la Conselleria de Governació, que ja havia destinat 50.000 ptes al projecte.⁶

A l'Arxiu Històric de Cardona està documentat que el mateix octubre de 1935 la Generalitat envià a la localitat un “photomaton” per a la realització d'aquestes fotografies. El dia 15 d'aquell mes el conseller de Governació remetia una carta a l'alcalde oferint els serveis de Valentí Toscas i Fargas, de Barcelona, representant dels aparells de “photomaton” per a realitzar les fotografies per si a la població hi hagués la manca d'un professional. A l'Arxiu Històric de Cardona també es conserva la correspondència, en forma de carta i telegrama, que l'ajuntament tingué amb la Generalitat, a través de Lluís Jover Nonell, conseller de Governació, al llarg dels mesos d'octubre i novembre, en la qual s'observa la urgència per part de la Generalitat de que Cardona disposi de tot el referent a la confecció del carnet electoral, inclòs un aparell fotogràfic. Fins i tot es va arribar enviar una enquesta sobre el desenvolupament òptim d'aquest aspecte. L'exemplar original adreçat a Cardona es conserva també a l'arxiu, que no sabem si l'ajuntament va arribar a contestar o no.⁷

⁴ ANC. Fons Generalitat de Catalunya (Segona República). Departament de Governació i Assistència Social. Exp. 28. Incidències sobre la implantació de la tarja d'identitat o carnet electoral (1935). P. 3.

⁵ ANC. Fons Generalitat de Catalunya (Segona República). Departament de Governació i Assistència Social. Exp. 28. Incidències sobre la implantació de la tarja d'identitat o carnet electoral (1935). P. 5.

⁶ ANC. Fons Generalitat de Catalunya (Segona República). Departament de Governació i Assistència Social. Exp. 28. Incidències sobre la implantació de la tarja d'identitat o carnet electoral (1935). P. 7.

⁷ Arxiu Històric de Cardona. Expedient Carnet Electoral (1935-1936).

Il·lustracions 1 i 2. Anvers i revers del carnet electoral de Juan Cazorla i Cazorla. (Font: Arxiu Històric del Poble Nou)

En el pressupost municipal de 1936 es consignà, segons consta en la sessió del 31 de gener de 1936, una partida per donar “tota classe de facilitats a la Junta del Cens per el compliment de les disposicions legals”. A més també hi consta que a final de gener de 1936 el fotògraf Joan Bajona, qui tenia el seu estudi al costat de l’ajuntament i a qui ens referirem més endavant, cobrà la quantitat de 113 ptes pel concepte “retrats carnet electoral”.⁸

Després d’aquest punt, però, el fins ara explicat no acaba d’afinar-se. Desconeixem amb exactitud quin tipus de material fotogràfic va enviar la Generalitat a l’ajuntament de Cardona. Per època hagués pogut ser perfectament un “photomaton” ja que durant els anys 30 ja estan documentats a Catalunya (VEGA PÉREZ, 2014). De fet aquest utensili ja s’utilitzava des de finals del segle XIX en diversos suports. El primer aparell que feia fotografies automàtiques es va presentar a l’Estat espanyol durant l’Exposició Universal de 1888, i el seu ús va anar molt lligat a la democratització de la fotografia i a l’extensió de targetes identificatives pels carnets que diferents organismes públics van començar a sol·licitar amb la implantació de l’estat modern (polícies, identificacions...). El “photomaton” tal i com el coneixem avui en dia, és a dir la realització d’una fotografia amb una màquina amb la simple inserció d’una fitxa o moneda, va ser inventat l’any 1925 pel siberià resident als Estats Units Anatol Josepho (GORANIN, 2008). A partir de l’any 1929, quan s’obre el primer estudi a Barcelona, existien sobretot en aquesta ciutat diversos establiments que disposaven d’aquest aparell i el seu ús no era gens estrany (VEGA PÉREZ, 2014).

El fet que la majoria de negatius existents al fons de Cardona siguin vidres no hauria de ser

⁸ Arxiu Històric de Cardona. Llibre d’Actes del Ple Municipal (1936).

incompatible amb la seva realització amb “photomaton” ja que des de finals del segle XIX i fins als anys 20 es van assajar models d'aparells que treballaven amb tot tipus de suport, començant pel ferrotip. Però les principals característiques de les imatges que subministra aquest aparell no tenen les pròpies del material conservat a Cardona. Les fotografies de “photomaton” acostumen a tenir en el seu negatiu diferents imatges que corresponen a la seqüència de preses consecutives que posteriorment es revelen també en un únic suport que cal tallar. Aquest sistema ja s'havia començat a emprar a mitjans del segle XIX amb la “carta o targeta de visita”, a partir de l'invent d'André Adolphe Eugène Desdèri, que utilitzava una càmera amb diversos objectius que podia prendre fins a 12 fotografies amb la mateixa placa, normalment de vidre al col·lodió, on acostumava a aparèixer el retrat en postures diverses. La placa amb les diferents imatges s'imprimia en paper i es retallava (VALLE GASTAMINZA, 2013). En canvi en aquest cas als negatius apareix una única imatge. A més, si observem la qualitat de les imatges del fons ràpidament podrem veure que es tracta de fotos d'estudi molt diferents de les que s'obtidrien amb la instantaneïtat d'un “photomaton”. Els paràmetres de qualitat de les imatges obtingudes amb aquests aparells estan molt allunyades de les imatges que estem estudiant.

Descartant doncs aquesta opció una segona hipòtesis seria que l'administració hagués enviat un aparell fotogràfic corrent que funcionés amb plaques de vidre i que genèricament s'hagués anomenat d'aquesta manera. Aleshores si que podríem considerar que aquest aparell s'utilitzés a partir de poques setmanes després per a començar a realitzar els retrats aprofitant la tecnologia existent a l'estudi.

Deixant a banda l'aspecte del carnet electoral, i com apuntàvem més amunt, la troballa inesperada de la única reproducció positivada de les plaques de vidre existent fins ara ens va animar en la recerca. Al preparar l'exposició de retrats de la qual parlarem més endavant vam decidir incloure un apartat de víctimes del conflicte que recollís al màxim la diversitat de memòries que es deriven de la Guerra Civil i les seves conseqüències. Per motius d'espai només podíem escollir 4 retrats i un d'ells vam decidir que fos el de Filomeno González Carreño (sig. 868) l'únic cardoní identificat, d'entre els 974 retrats, que sabem que va morir en el subcamp nazi de Gusen, pertanyent al camp de Mauthausen, Àustria (BERMEJO, 2006). Dins l'Arxiu Històric de Cardona conserven un expedient amb documentació històrica sobre els deportats als camps d'extermini nazi. En l'apartat corresponent a Filomeno González Carreño vam trobar-hi diversos documents, entre ells un carnet de filiació a la CNT durant la guerra. La fotografia que il·lustra aquest carnet és un positiu del negatiu original en placa de vidre que forma part del fons Garrigó.

Il·lustracions 3 i 4. Negatiu positivitzat del Fons de retrats de la Guerra Civil (sig. 868) i original positiu d'època fet a partir del mateix negatiu, pertanyent a l'expedient Cardonins Deportats als Camps Nazis (Font: Arxiu Històric de Cardona)

Aquesta troballa fortuïta ens confirmava que evidentment els negatius en vidre foren revelats i que els retratats obtingueren com a mínim una o varies còpies positivades. En aquest sentit, i lligant-ho amb el concepte de carnet identificatiu (no només electoral), és possible que els retrats servissin per acompanyar els carnets de filiació sindical que foren molt habituals una vegada començada la guerra amb el decret de sindicació obligatòria establerta pel Govern de la República l'agost de 1936.

Recurrent a la memòria oral o testimonis d'època per intentar trobar una mica més de llum a la funció de les fotografies els resultats no fan més que aportar-nos més incògnites. Durant la primera identificació de les fotografies, feta durant l'any 2006 de manera interna per l'Arxiu Històric de Cardona, es va acudir a diversos informants que havien viscut durant la Segona República i que podien conèixer a un gran nombre de persones que en apareixen retratades. El principal informant, el Sr. Josep Guitart López apareix en una de les imatges realitzades (sig. 433) però no va poder aportar cap dada sobre perquè es va fer aquesta fotografia. De fet no recordava ni haver-se-la fet. Aquest oblit, en el cas que fos cert, ens duu a pensar que el context de realització de les imatges no fou extraordinari i que simplement funcionés un estudi de fotografia, com els que ja hi havia a l'època, on els cardonins podien anar a fer-se retrats si així ho necessitaven.

Així doncs, pel que fa a la funció dels retrats podem afirmar que aquests tingueren la funció d'obtenir, per part dels retratats una imatge que certifiqués la seva identitat i que s'utilitzés,

entre d'altres, per als carnets de sindicació obligatòria apareguts durant la Guerra Civil. En aquest sentit, l'actitud d'alguns dels retrats davant la càmera, mostrant clarament la seva afiliació política i sindical reforça aquesta hipòtesis.

2.4 L'autor. Una hipòtesis que desmenteix la tradicional autoria del fons

Des de l'Arxiu Històric de Cardona s'havia atribuït l'autoria i producció del fons al fotògraf Josep Garrigó, un dels tres fotògrafs professionals existents els anys 30 a Cardona. Així consta en l'únic article sobre la història de la fotografia a Cardona, publicat a la revista "Dovella" l'any 2009 (BARBERÀ I SOLER, 2009). En les dates en què realitzats els retrats els tres fotògrafs que hi havia a Cardona eren Antoni Rovira (1897-1957) -propietari de fotografia Boixadera-, Domènec Garrigó (1917-1943) i Joan Bajona (1894-1956). El citat article atribueix, sense poder assegurar-ho del tot, l'autoria a Domènec Garrigó. De fet aquest era el més jove dels tres fotògrafs i a l'esclatar la guerra no havia fet vint anys. El mateix article afirma que va començar a fer fotografies l'any 1935 i creiem poc probable que amb tant poc temps pogués tenir l'experiència per realitzar una obra tan àmplia i amb una òptima qualitat tècnica.

A l'inici de la guerra els altres dos fotògrafs cardonins tenien molta més experiència. De fet, el citat article diu que Antoni Rovira "va anar a Cardona a fer els carnets del Centre d'Esquerra-Els Radicals" i que "va fer moltíssimes fotos de carnet" així doncs semblaria molt més probable que ell fos l'autor dels retrats. Però en una entrevista realitzada l'any 2007 amb la seva filla, Teresa Rovira, aquesta no tenia present que el seu pare en fos l'autor. De fet, del fotògraf de qui tenim indicis més indicis que hagués pogut realitzar els retrats és Joan Bajona que tenia un estudi al costat de l'Ajuntament, a la plaça de la Fira. El citat article explica que quan va marxar de Cardona, l'any 1948, el seu "arxiu de negatius de plaques de vidre va desaparèixer", per tant sabem que treballava amb aquest suport. Joan Bajona compatibilitzava la seva feina de fotògraf amb el de transportista i treballava molt sovint per l'ajuntament fent encàrrecs. A l'Arxiu Històric de Cardona es conserva, dins del Fons de l'Ajuntament, la factura que Joan Bajona va fer pel consistori, amb data de 17 de febrer de 1936 on, a part d'enumerar-se els diferents viatges que havia realitzat, hi constava l'import de 113 pessetes "per retrats de carnet electoral".⁹

Així doncs queda clar que Joan Bajona va realitzar certs retrats de cardonins de cara al carnet electoral per a les eleccions del 16 de febrer de 1936, però tampoc sabem amb quina

⁹ Arxiu Històric de Cardona. Fons de l'Ajuntament de Cardona. Factures (1936)

màquina ho va fer. En un anunci aparegut al programa de la Festa Major de 1931 el citat fotògraf es publicita com a fotògraf especialitzat en “art modern” i com a reclam diu que pot fer “fotografies de nit i de dia amb l’aparell Sender”¹⁰. Existeix molt poca informació sobre aquest aparell, però sembla, segons una publicitat dels anys 50, que es tractava d’un model de flash per estudi. Mirant en detall els ulls dels retrats, en els quals es poden observar els punts de llum utilitzats, veiem que la majoria de vegades apareixen un parell de punts lluminosos que indiquen que les fotografies d’estudi es feien amb algun punt de llum preparat per tal efecte. L’existència d’aquesta tecnologia per a fer retrats d’estudi és molt més semblant al resultat final dels retrats que la hipòtesis que aquests haguessin estat fets amb “photomaton”, una tècnica, com ja hem vist, més improvisada i en la qual no era necessari la presència de fotògraf.

Un altre fet ens apropa a l’autoria de Joan Bajona com a realitzador de les imatges. El seu estudi estava situat al costat de l’ajuntament i va ser col·lectivitzat durant la guerra. Es desconeix l’adscripció ideològica de Bajona i la seva posició durant el conflicte, però tenint l’estudi confiscat per la CNT des de juliol de 1936 i sabent on es situava es fa factible pensar que tirades per ell o no, les fotografies podrien haver-se realitzat en el seu estudi.

Així doncs el productor i autor de les fotografies continua sent desconegut però ens inclinem per no atribuir-les a Josep Garrigó, qui tradicionalment n’havia estat considerat l’autor fins a donar nom al fons. En canvi es reforça la idea que fos des de l’estudi de Joan Bajona des d’on es fessin els retrats. En aquest sentit alhora de donar nom al fons potser l’opció més coherent seria anomenar-lo Fons Retrats de la Guerra Civil Espanyola¹¹, i atribuir-ne les imatges a Joan Bajona.

2.5 La datació del fons

Alhora de datar el fons fotogràfic tenim diversos elements que ens ajuden a aproximar-nos-hi amb bastanta precisió, tot i no haver pogut identificar-ne exactament la funció ni el productor-autor de les imatges. En primer lloc l’estètica general dels 974 retrats ens remet als anys 30 i la presència entre les fotografies de personatges amb diferent tipus de vestuari, des d’abrics a personatges amb mànigues de camisa o samarreta, ens indica que les

¹⁰ Arxiu Històric de Cardona. Fons de l’Ajuntament de Cardona. Festa Major. Programes.

¹¹ Aquesta nova denominació Fons Retrats de la Guerra Civil Espanyola, és només una proposta que en aquest treball conviu amb la denominació tradicional que encara dona l’Arxiu Històric de Cardona, Fons Garrigó.

imatges van ser preses durant un període llarg de temps, com a mínim un any. Així doncs, tot i que totes presenten el mateix format no van ser realitzades alhora.

Si seguim la hipòtesis que les imatges foren preses amb el material utilitzat per a fer el carnet electoral podríem suposar que les primeres imatges es prendrien a l'hivern dels anys 1935-1936. Els tres elements claus alhora de datar amb precisió les imatges fan referència a la cronologia vital dels retratats. Per una banda entre les 974 fotografies hi trobem persones que van haver de fugir de Cardona davant l'esclat revolucionari de la guerra, iniciat el 18 de juliol, com per exemple el director de Unió Española de Explosivos, empresa encarregada de l'explotació minera a la localitat, José Aramburu Luque (sig. 744), que a finals del juliol de 1936 ja no es trobava a Cardona. En aquest sentit tenim d'altres referències, com els retrats de gent assassinada a la rereguarda republicana, amb l'exemple de Rodolfo Planas Calmet (sig. 919), mort el 29 de desembre de 1936 a Cardona o José Torres Martínez (sig. 340), caigut durant el Fets de maig de 1937 a la localitat. També caldria afegir-hi els retrats de nombrosos nois que van marxar al front probablement alguns dels quals, com a mínim n'hem identificat tres, moriren en el camp de batalla els anys 1937-1938.

D'altra banda, la presència entre les fotografies de nombrosos retrats amb personatges que llueixen insígnies d'organitzacions dels anys 30 com la CNT, PSUC, UGT i POUM, sempre de tendència esquerrana i d'alguns milicians que apareixen directament amb els seus fusells ens delimiten el marc cronològic a partir del 18 de juliol. En aquest sentit és clara la presència en dos d'ells (sig. 707 i 739) d'insígnies corresponents al Partit Socialista Unificat de Catalunya que es va fundar el 20 de juliol de 1936. En cap cas aquestes imatges haguessin pogut ser preses abans. Així doncs podem afirmar que els retrats es començaren a realitzar a finals de l'any 1935 o inici del 1936 i s'anaren realitzant durant tot aquell any.

Un tercer element que ens ajuda a completar el marc cronològic és l'existència de 182 retrats de soldats i militars, fet que ens va dur a fer una breu recerca al respecte. D'entre les primeres identifications realitzades l'any 2006 cap corresponia a aquest grup i era per tant lògic suposar que no es tractava de soldats de lleva de Cardona. Sense cap dubte només pot tractar-se dels integrants de la guarnició militar que hi hagué al castell de Cardona a partir de mitjans de 1937.

Els camps de treball existents al bàndol republicà durant la Guerra Civil són ben coneguts i han estat abastament estudiats (BADIA BATALLA, 2001). A Catalunya n'existiren set i en ells s'hi destinaven principalment civils i religiosos desafectes amb el règim republicà. Es

tractava normalment de persones considerades de dretes que eren empresonats en aquests camps on realitzaven treballs forçats en dures condicions. Un d'aquest camps estigué instal·lat precisament prop de Cardona, als voltants de la localitat de Clariana de Cardener i la urbanització que avui dia es coneix com "El Pi de Sant Just", al terme municipal d'Olius, a vuit quilometres de Solsona.

A banda d'aquest camp, però, també existiren els coneguts com a Batallons Disciplinaris. Dins del conegut com l'Exèrcit de l'Est, situat al front d'Aragó, n'hi hagueren com a mínim dos. Precisament el segon d'aquests batallons tingué la seva seu al castell de Cardona durant la guerra. Els batallons disciplinaris es diferenciaven dels batallons de treballadors en què eren unitats militaritzades formades per soldats que havien intentat desertar o bé per unitats senceres que havien estat condemnades per no actuar com se'ls demanava en el front o que havien causat alguna indisciplina. Estaven vigilats també per soldats, que acostumaven a ser discapacitats, física o mentalment, o bé també homes amb alguna malaltia que els impedia anar al front.

El Segon Batalló de Soldats de Disciplinari estava dirigit el comandant Rafael Miralles Bravo. De fet, en podem obtenir força informació a partir de les memòries que ell mateix va escriure (MIRALLES BRAVO, 1975, pp. 132-135). Allí es detalla com es va formar aquest batalló a partir de soldats presos al castell de Montjuïc, bàsicament anarquistes procedents del conegut com a "Batallón de la muerte" que s'havien retirat desobeint el que se'ls havia ordenat mentre atacaven el punt de Sant Quiteria (Osca) i diversos soldats del 540 Batalló de la 28a Divisió, antiga columna Ortiz, condemnats per deserció. A banda, també hi havia uns pocs delinqüents comuns procedents de diferents penals republicans i alguns civils que havien intentat passar al bàndol franquistes i que estaven en edat de servir a l'exèrcit. Eren un total de 2.500 presos vigilats per 200 soldats. De ben segur que els 182 retrats que hem atribuït a soldats de la República pertanyen a aquest destacament.

Segons explica el mateix Rafael Miralles Bravo el batalló sortí del castell Montjuïc i fou portat amb tren fins a Sùria i d'allà "al Castillo tuvimos que realizar una penosa marcha a pie que duró hasta bien avanzada la noche". L'arribada de l'expedició a la vila del Bages es produí a finals de l'any 1937. Miralles també explica l'estat en què es trobava aleshores la fortificació: "el castillo se conservaba intacto en parte, al menos en lo que concierne a las edificaciones situadas tras el recinto amurallado, si bien en las puertas pendían de sus goznes y la suciedad más absoluta imperaba en todas y cada una de sus naves". El primer que va fer el

batalló fou condicionar el castell com a presó pels soldats i allotjament per la tropa. Un dels integrants, no sabem si presoner o no, el pintor Jaume Pausas i Pi de la Serna, va decorar amb pintures la sala on s'hostatjava la tropa i va dissenyar l'escut del batalló amb el lema "el que no trabaje no come". Més tard alguns dels presos foren traslladats a Fraga i utilitzats per la construcció de la línia Gorki de fortificacions, després a Torralba i després a Zuera i Tardienta. Cap a finals de la guerra trobem vinculat al castell de Cardona un altre batalló, el 565 pertanyent a la 142 brigada. Probablement s'hi deurién destinar diversos presoners del front (ENGEL, 1999).

El que queda clar és que a partir de final de 1937 el castell de Cardona allotjà uns 2.000 presoners custodiats per uns 200 soldats. De fet, existeixen diversos testimonis que estigueren reclosos al castell tant durant aquesta època com després de la victòria franquista en què fou utilitzat com a destacament de presos republicans. Pel testimoni de Rafael Miralles Bravo coneixem el nom d'alguns dels soldats que formaren el destacament de vigilància: el Coronel Guivelondo; Enrique Nasarre, comunista comissari del Batalló i el capità Jiménez, entre d'altres. La troballa d'alguna imatge d'aquests soldats per comparar-la amb alguna de les 182 existents al fons Garrigó ajudaria a la identificació d'aquests soldats anònims i podria corroborar aquesta hipòtesi, d'altra banda força plausible, però fins al moment no n'hem pogut localitzar cap.

Així doncs amb aquestes informacions podem establir l'àmbit cronològic del fons des de final de 1935-gener de 1936, quan es començaren a disparar les primeres imatges pel carnet electoral, fins a desembre de 1938, just abans que el batalló abandonés el castell durant l'ofensiva franquista de Catalunya iniciada el 23 de desembre de 1938.

2.6 Llegat desconegut. Història arxivística del fons

La primera referència escrita documentada del Fons Retrats de la Guerra Civil Espanyola es troba en un inventari dels anys 70 de la Col·lecció Local de Investigaciones Històricas de Cardona amb l'anotació: "500. - Conjunto de cuatro cajas y un paquetillo, conteniendo clixés y negativos de fotos, de diferentes personas"¹². En el moment que accedim a un primer tractament del fons, a finals de 2016, el fons es trobava exactament de la manera que descriu aquesta frase, com veurem més endavant, en 4 caixes de material fotogràfic de l'època, on es conservaven de manera desordenada els 974 negatius. En la descripció també hi apareix la referència a "un paquetillo". En aquest sentit l'únic element no-fotogràfic

¹² Veure Annex I.

que vam poder trobar a dins de les caixes foren dos insígnies idèntiques, en forma de pin, amb l'escut de la Generalitat republicana i la inscripció "Per Catalunya". És possible que quan es fes la donació del fons a l'ajuntament, aquests dos pins estiguessin embolicats en el citat paquetet. Les dues insígnies ens acabaven de situar cronològicament el període de realització de les imatges, durant la Generalitat Republicana en el període de 1931 a 1939.

Il·lustracions 5 i 6. Insígnia de la Generalitat de Catalunya de l'època republicana, conservat amb el fons i ubicació dels negatius en les seves unitats d'instal·lació originals. (Font: Arxiu Històric de Cardona)

Qui i quan feu la donació d'aquest fons és encara avui un misteri. Com hem comentat unes línies més amunt, la primera referència documental que en tenim és de la dècada dels 70 dins la Col·lecció Local de Investigaciones Históricas de Cardona. Les referències orals de l'època són nul·les. Només a partir del treball de difusió amb l'exposició "Rostres de Guerra. Cardona 1936-1938" que desenvoluparem més endavant, realitzat el març de 2017, van aparèixer algunes informacions que un cop contrastades resultaren no tenir cap validesa ja que feien referència a d'altres clixés de vidre que també van ingressar a la citada col·lecció.

Durant la dècada de 1950 l'Ajuntament de Cardona va impulsar la formació d'una "Colección Local de Investigaciones Históricas". La creació d'aquest organisme, que havia de ser l'embrió del futur Arxiu Històric de Cardona i que és la primera institució que coneixem que custodia les imatges, es va impulsar en el context de realització dels treballs de restauració de la Col·legiata de Sant Miquel del castell de la localitat. Aquest projecte, dirigit per l'arquitecte Alejandro Ferrant Vázquez, pioner en la introducció de la teoria moderna de la restauració a l'Estat Espanyol, estava impulsat pel doctor i arqueòleg Martín Almagro Basch qui ostentava aleshores el càrrec de director del Museo Arqueológico Provincial de

Barcelona. Martín Almagro va tenir una presència important en la majoria de projectes arqueològics dels anys 50 i 60 a Catalunya gràcies la seva afinitat amb la dictadura franquista que li va permetre estar connectat arreu del territori des d'una posició privilegiada.

Així doncs, al capdavant del que en principi havia de ser només un projecte arqueològic i de restauració i aconsellat per l'historiador, arqueòleg, i arxiver, d'origen cardoní Joan Serra Vilaró, Almagro va veure la necessitat de crear una institució local que preservés el patrimoni que pogués sorgir a partir dels treballs que es realitzarien a la Col·legiata i al castell. Es tractava d'agrupar tot el que es trobés en un museu que aplegués tots els descobriments que es realitzessin però que també s'aniria enriquint amb objectes diversos de la història local procedents de donacions, com les que hi feu, per exemple, el mateix Joan Serra i Vilaró que, entre d'altres donà un exemplar del Liber Iudicorum de Cardona i un manuscrit del segle XIV.

La “Col·lección Local de Investigaciones Históricas” es nodria doncs principalment d'aportacions diverses i dels descobriments procedents dels treballs que es feien al castell aplegant un conjunt eclèctic i sense cap intenció preestablerta d'antuvi, i amb la idea de constituir un possible museu que no es va acabar realitzant mai. Existeixen diversos inventaris fets en diferents anys d'aquesta col·lecció. En el cas de les donacions locals, però, aquestes acostumaven a passar pel Ple del Consistori que aprovava la despesa de la compra, si era el cas, o simplement acceptava la donació i així quedava registrat al llibre d'actes de l'Ajuntament.

L'any 1973 l'Ajuntament de la localitat va encarregar un inventari on es descriuen breument les peces de que consta la col·lecció sense seguir cap quadre de classificació ni criteri establert. El següent inventari es fa sis anys després, l'any 1979.¹³ La realització d'aquest inventari és a causa del traspàs de gestió, de l'anomenada ja aleshores “Col·lecció Local d'Història”, que passa a ser gestionada pel Centro de Iniciativas de Turismo de Cardona (CIT). És en aquest inventari, quan apareix la primera referència dels fons sota l'epígraf citat més amunt amb el número 500. Aquest número és el que apareix a l'adhesiu que encara conserva una de les quatre caixes amb els clixés negatius.

A partir d'aquesta informació es tractava de consultar el llibre d'Actes de la Comissió Municipal Permanent¹⁴ que és on s'acostumaven a tractar aquests temes, i els llibres

¹³ Arxiu Històric de Cardona. Col·lecció Local d'Història. Inventaris 1973 i 1979.

¹⁴ Arxiu Històric de Cardona. Comissió Municipal Permanent. Actes (1973-1979).

d'Actes del Ple Municipal del període 1973-1979¹⁵ per comprovar si existia rastre documental de la donació. Un cop consultats els diversos volums que contenen aquesta documentació el resultat va ser infructuós. Sí que hi ha anotats en el transcurs d'aquests sis anys algunes donacions que es fan a la "Colección Local d'Historia", com per exemple la que s'anota el 4 de setembre de 1974 per la qual s'autoritza el càrrec de 7.650 ptes. per la "compra de diversos objetos para formar parte del fondo de dicha colección y seis clisés". És a dir que s'anotaven les compres i donacions, però la dels 974 negatius, per algun motiu, no es va registrar.

Els diversos objectes que aplegava la "Colección Local d'Historia" van passar a mitjan dels anys 80 a l'Arxiu Històric de Cardona on encara romanen avui integrats en els diversos fons que custodia l'arxiu. Entre aquests el conjunt de 974 negatius que van romandre intactes fins l'any 2006. Fou aleshores quan, gràcies a una subvenció del Memorial Democràtic de la Generalitat de Catalunya, se'n va realitzar una ràpida catalogació i digitalització. Per una banda es van numerar tots els negatius com explicarem més endavant¹⁶, i de l'altra es van escanejar positius a baixa resolució i sense la qualitat adequada per ser considerada una còpia òptima dels negatius. La finalitat d'aquest escaneig era poder disposar d'una còpia a DIN A4 per poder ensenyar a certes persones d'edat avançada de la localitat perquè ajudessin a la identificació del màxim nombre de retrats. És tractava d'una solució feta ràpid i precipitadament però molt encertada ja que l'avançada edat dels informants feia preveure que no viurien massa anys més com així va ser. Els originals, però, no es van tractar ni tocar aleshores més enllà d'aquesta primera numeració a la qual ens referirem seguidament.

Així doncs, hem pogut afinar una mica més al voltant de la història arxivística del fons, assegurant que la seva adquisició per part del consistori municipal fou entre 1973 i 1979, dins de la Col·lecció Local d'Història, però seguim sense conèixer qui feu la donació i si s'abonà alguna quantitat per la mateixa.

¹⁵ Arxiu Històric de Cardona. Actes del Ple Municipal (1973-1979).

¹⁶ Excepte dos negatius que es trobaven enganxats a causa d'una humitat i que no es van enumerar ni escanejar, i dels quals ens ocuparem al punt 3.3 d'aquest treball.

3 Treball arxivístic

Els 974 clixés que formen el Fons de Retrats de la Guerra Civil Espanyola es trobaven dipositats en 4 caixes de cartró de diferents mides encabides en una caixa de cartró estàndard. Com hem comentat en l'anterior apartat només anaven acompanyades de dos pins idèntics de l'època de la Generalitat Republicana ubicats en una d'aquestes caixes fet que ens confirma el context en què van ser preses les fotografies. En aquestes unitats d'instal·lació es trobaven els negatius la primera vegada que tenim contacte amb el fons. Sens dubte no eren les més adequades per la seva conservació.

Desconeixem quan es van instal·lar els negatius en aquestes caixes, probablement va ser després de la guerra a causa de la potencial informació repressiva que podien tenir acabat. Suposem que alhora de fer la donació a la "Colección Local de Historia de Cardona" ja devien estar instal·lades en aquestes ja que la retolació de les caixes fa referència a materials emprats durant els anys 30. Com hem comentat les caixes tenen un adhesiu amb el número 500 que va ser enganxat als anys 70 quan es va fer la donació a l'ajuntament i se li va assignar aquest número que correspon al de l'inventari realitzat l'any 1979.

Hem donat un número i color a cada caixa abans de començar a treballar amb el material que contenien. Les caixes estan fetes de cartró i tenen les següents característiques:¹⁷

Caixa	Mida	Inscripció del material original que contenien
1. Caixa groga	19 x 2,7 x 3,3 cm	AGFA-ISOCHROM-PLATTEN. ULTRAORTHO ISOCHROM PLATTEN. 12: 13X18CM
2. Caixa taronja	15,2 x 4 x 10 cm	MIMOSA, A.G. DRESDEN PHOTO-PAPIER PAPEL FOTOGRÀFICO. CARTAS POSTALES ORTHOTYP. O. 330. NORMAL
3. Caixa verda	14,5 x 7,5 x 14,5 cm	25 VERAX ROLLFILMS B2 6x9cm 2¼x3¼cm"
4. Caixa gris	14,2 x 7x 14,2 cm	AGFA ISOCHROM-FILM B2-8 25 SPULEN 18/10 DIN 6x9cm 2¼x3¼cm" FARBENINDUSTRIEN AKTIENGESLLESCHAFF BERLIN SO 36

Taula 1. Característiques de les caixes originals on es trobaven els negatius (Font: Elaboració pròpia)

¹⁷ Veure Annex II.

Les denominacions de les caixes no corresponen en cap cas al material que tenen les fotografies però sí que ens ajuden a corroborar una mica més el límit cronològic del fons. Les anotacions de la Caixa groga (1) fan referència a una pel·lícula de 13 x 18 cm probablement de nitrat de plata de la marca AGFA, que segons el Museu de la Càmera de Zierikzee (Holanda)¹⁸ es va comercialitzar a partir de 1929.

La caixa número 2 originàriament contenia papers per fer targetes postals de la marca Mimora de Dresden, la principal competidora en productes fotogràfics d'AGFA des de la seva fundació a finals del segle XIX. La denominació comercial de MIMOSA AG s'utilitzava des de 1913. En ambdós casos ens trobem davant de material que era habitual que es trobés en els establiments comercials de fotografia els anys 30.¹⁹

Les dues següents caixes no tenen referència a materials dels anys 30. La caixa verda, número 3, contenia una pel·lícula de format 6 x 9 cm i 2¼ x 3¼ cm, en aquest cas la marca VERAX ja es comercialitzava abans dels anys 30. També era originària de Dresden i amb aquest nom comercial va funcionar de 1918 a 1925 quan va ser adquirida per MIMOSA. Desconeixem si a partir d'aleshores va deixar-se d'utilitzar com a marca. De totes maneres, no resultaria difícil que en estudis fotogràfics dels anys 30 encara es trobessin caixes amb aquest material²⁰. La darrera de les caixes, la 4, fa referència també a una pel·lícula de les principals marques de productes fotogràfics de l'època, AGFA. El model B-2, de format 6 x 9 cm pertanyia a una càmera que la companyia va posar a la venda a partir dels anys 1937-38. En aquest cas se'ns fa difícil creure que sigui contemporània de les fotografies i probablement ens indica que l'estudi que va fer les imatges va continuar treballant més enllà de la guerra, com de fet, ho van fer els tres existents a Cardona, Rovira, Garrigó i Bajona.²¹

Un cop repassats els 974 negatius, una tasca per la qual ha estat necessari força temps, aproximadament unes 25 hores en total a causa de la fragilitat del material en vidre, podem afirmar que l'ordre d'aquestes no planteja cap seqüència lògica d'estructura, ni formalment ni per temàtica de les imatges. Aquí cal dir també que dels 974 negatius n'hi ha dos que ens els trobem totalment units, a causa probablement de l'entrada d'humitat que va fer que l'emulsió d'una imatge s'enganés amb la part posterior d'una altra. En un primer moment,

¹⁸ <http://www.cameramuseum.nl/film-platen.htm> Consultat el 3-8-2017.

¹⁹ https://www.moma.org/interactives/objectphoto/photo_industry_hubs/7.html. Consultat el 3-8-2017.

²⁰ http://www.camarassinfronteras.com/unger_hoffmann_verax_fama.html Consultat el 3-8-2017.

²¹ <http://www.collection-appareils.fr/Timeline/frise.php?Marque=Agfa> Consultat el 3-8-2017.

l'any 2006, aquestes plaques no es van ni numerar ni digitalitzar. Nosaltres els hi hem donat les signatures 962 i 963 que corresponen amb les IDs 973 i 974.

Per analitzar i comptabilitzar els negatius originals existents al fons Garrigó hem utilitzat una taula excel on hem anat anotant cadascuna de les unitats documentals simples dels fons. Aquest fet s'ha vist condicionat per una numeració ja existent que es va donar a totes les UDS del fons quan va ser escanejat l'any 2006 en baixa resolució per poder fer una primera identificació de les imatges.

Aquesta digitalització va atorgar una numeració aleatòria al fons, seguint aproximadament l'ordre que existia a les 4 caixes. Per donar aquesta numeració es va inscriure directament sobre el vidre o la pel·lícula d'una manera poc ortodoxa, tacant el negatiu e vidre o pel·lícula original. Aquesta numeració es va atorgar també a quatre dossiers impresos amb les imatges que servien per a realitzar les identifications que es van fer amb la col·laboració de les persones d'edat més avançada del la localitat. També es van donar 4 números de la mateixa sèrie a cada una de les caixes, que evidentment no formen part del fons fotogràfic. A més no es van numerar totes les imatges del 001 cap al davant consecutivament sinó que en alguns casos es van utilitzar els epígrafs "bis".

Hem pogut concloure que aquests doble numeració es va fer en un primer moment per separar els originals segons format: les plaques de vidre del material de pel·lícula. Els primers s'escanejaven els primers en format jpg i els segons en format tiff, sense que cap dels dos tinguessin massa qualitat²². Això però només es va fer en les 34 primeres unitats documental (001-001b... fins a 017-017b) i després es va seguir una numeració correlativa. Tot plegat, l'elevat número d'originals, la doble numeració i la fragilitat del material, dificultava el recompte final del número únics de negatius. A més, ens trobàvem amb el dubte de si tornar a nombrar tot el fons amb un ID únic o conservar les signatures originals.

Finalment, hem optat per conservar el número que es va donar l'any 2006, amb el nom de signatura, ja que al trobar-se inscrit en el material original, extremadament delicat, no era possible eliminar-lo físicament i, per tant, donar una altre numeració al fons hagués portat a confusió per la doble numeració. Tot i així, una vegada acabada tota la identificació del fons i fent una valoració de la feina feta, potser hagués estat millor, més ràpid i efectiu treballar

²² Tot i escanejar-se en jpg i en tiff, segons fossin plaques o pel·lícules, ambdós formats s'escanejaven a 72 dpis, i a més l'escàner no tenia suficient qualitat per dur a terme una bona digitalització

amb números nous i no dependre de la feina feta anteriorment. Finalment hem optat per agregar un nou número únic (ID) a cada unitat documental simple, entent-ho com a fotografia única, fos quin fos el seu suport. Aquest ID, però, només ens ha servit per a comptabilitzar finalment el nombre total de fotografies. Quan ens referim a cada una d'elles sempre hem fet servir la numeració donada l'any 2006, i que com ja hem comentat, hem anomenat signatura.

3.1 Descripció a nivell de Fons i a nivell UDS

3.1.1. Descripció a nivell de fons

El Fons Retrats de la Guerra Civil Espanyola conté 974 negatius únics, la majoria en suport placa de vidre en format 4,5 x 5.75 cm i també pel·lícula fotogràfica format 3,50 x 4,85 cm. Ens trobem doncs com a mínim amb dos tipus de suport, les plaques de vidre i les transparències o pel·lícula flexible fotogràfica.

En el cas de les plaques de vidre hem trobat en algunes de les imatges (per exemple en les signatures 343, 933 o 936) impresa la marca AGFA, la coneguda casa comercial belga. És a dir que sabem que aquesta era la marca del material. Una vegada repassades totes les plaques de vidre hem fet l'exercici de comparar la falta d'emulsió exterior, és a dir, la màscara blanca que envolta cada una de les plaques de vidre. Tal i com es pot veure a les imatges següents la forma que realitza aquest marc és exactament igual en totes, fet que ens indica que les fotografies fetes en placa de vidre es realitzaren amb la mateixa màquina.

Il·lustració 7. Positiu de la signatura 310.

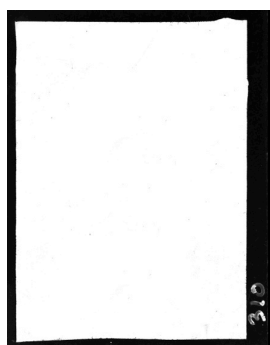
(Font: Arxiu Històric de Cardona)

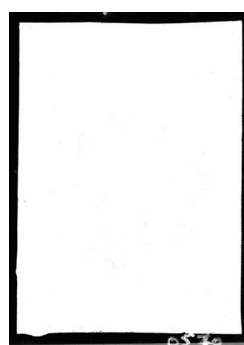
Il·lustració 8. Positiu de la signatura 576.

(Font: Arxiu Històric de Cardona)

Aquest marc es caracteritza per l'existència, en la part inferior esquerra o superior dreta d'una petita ondulació de l'emulsió. El fet que aquesta ondulació aparegui en una part o altra depèn de l'orientació del xassís, l'utensili que aguanta les plaques de vidre, que possiblement es va girar a l'hora de fer certes fotos. En tots els casos aquesta ondulació es torna a repetir en el costat contigu a la primera. En certes plaques hem trobat l'existència d'un marc més irregular, normalment a la banda dreta, on l'emulsió es menja part del marc negre. El fet que conservin aquesta emulsió és segurament perquè va ser exposada a la llum en fer-se la foto i per aquest motiu la màscara no apareix totalment transparent com acostuma a ser habitual. Això és pot veure bé si convertim els negatius en positius. Aleshores la màscara en comptes de blanca apareix lògicament negra. Hem utilitzat d'exemple les signatures 310 i 570.

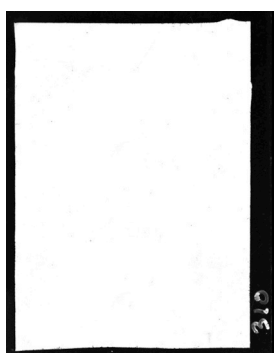

II·lustració 9. Màscara signatura 310
(Font: Arxiu Històric de Cardona)

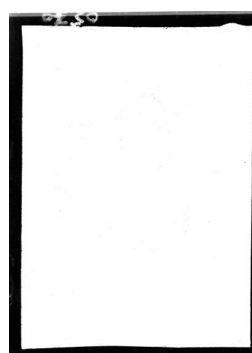

II·lustració 10. Màscara signatura 570
(Font: Arxiu Històric de Cardona)

Si ens fixem en el dibuix que marca aquesta màscara negra que actua com a “marc” (i que es retallava al revelar el negatiu), veiem que el perfil que dibuixa és exactament el mateix però invertit.

II·lustració 11. Màscara signatura 310
(Font: Arxiu Històric de Cardona)

II·lustració 12. Màscara signatura 570 invertida
(Font: Arxiu Històric de Cardona)

En el cas de les transparències o pel·lícules flexibles hem trobat com a mínim dos suport diferents. El més nombrós ha de correspondre a pel·lícules fetes amb nitrat de plata, molt sensibles a la calor com hem pogut observar durant la seva manipulació. A més, la delicadesa i fragilitat del producte ha quedat reflectit també en el fet que una desena d'aquests retrats es trobin pràcticament cargolats.²³ Però a banda de la pel·lícula flexible de nitrat també hem pogut identificar que, en algunes imatges, la pel·lícula presentava un suport més rígid. En aquests casos, no tant habituals com els primers, el material utilitzat és probablement el polièster i la conservació d'aquests negatius és molt millor que els anteriors. Aproximadament n'hem comptat 40 en tot el fons. Per comprovar que realment es tracta del suport polièster caldria sotmetre aquestes transparències a plàstic polaritzat. Es tracta d'un procediment mitjançant el qual s'introdueix el plàstic a dins de dos polaritzats i s'observa la llum que desprèn. Si la transparència es veu la gama de colors de l'espectre indica que efectivament ho és.

Per acabar aquest aspecte tècnic caldria comentar que quan parlem de negatius ens referim a imatges originals i tirades pel fotògraf i que s'han conservat, independentment del seu estat de conservació (com veurem en el fons n'existeixen de trencades, velades o fins i tot com hem dit enganxades amb el pas del temps). Fem aquest matís per a diferenciar-ho de persones retratades ja que en alguns casos, pocs, hem detectat alguns personatges que foren fotografiats més d'una vegada

A nivell tècnic del material seguint el principi de l'estructura original del fons en quatre caixes, podem fer una primera classificació segons el suport:

1. Caixa groga. ID de l'1 al 360

Corresponen a les signatures de l'1 al 346, més 16 signatures de fotografies amb els números 001b, 003b, 005b, 007b, 008b, 009b, 010b, 011b, 012b, 013b, 014b, 015b, 016b, 017b, 116b i 117b.

D'aquests 362 ID, les signatures 151-152, i el 230-231 corresponen al mateix original, és a dir per alguna raó als originals se'ls va assignar el doble número 151-152 i 230-231. Per tant en comptes de tenir 362 imatges úniques la caixa groga en conté 360.

A banda, existeix el número 264bis que està duplicat com a signatura ja que també existeix la 264. En aquest cas se li ha assignat el número 182 que quedava vacant.

²³ Veure Annex III.

Aquestes 360 negatius es troben en el següent suport:

303 en pel·lícula de 3,50 x 4,85 cm. Dins d'aquestes 37 corresponen a pel·lícula de polièster
57 en plaques de vidre de 4,5 x 5,75 cm.

És en aquesta primera caixa on trobem gairebé la totalitat dels negatius de pel·lícula de nitrat. Un fet a destacar que ens aporta treballar separatament els diferents suports és veure com, del conjunt de 182 soldats identificats, la majoria es troben en aquesta caixa i tots els negatius són de pel·lícula de nitrat. Aquest fet ens indica que els retrats d'aquests 182 soldats van ser realitzats al mateix temps. Probablement té cert sentit pensar que primer cronològicament el fotògraf va començar a tirar en vidre i un cop començada la guerra, quan per les raons que siguin –probablement manca de subministres- es va acabar aquest material. D'aquesta manera i per afinar una mica més podríem dir que la resta de personatges civils retratats amb pel·lícula fotogràfica van ser fets després dels que apareixen a les plaques de vidre. En aquest cas doncs podríem suposar que les plaques de vidre són les primeres en realitzar-se, amb un abast cronològic de 1936-mitjan 1937, mentre que els retrats en pel·lícula fotogràfica haurien estat fets a partir de mitjan de 1937 i fins a final de 1938.

Aquest fet també ens confirma que l'ordenació numèrica del fons feta l'any 2006 no va seguir criteris cronològics perquè precisament va començar per la caixa on hi havia els negatius en pel·lícula flexible que paradoxalment són els que es van realitzar més tardanament.

2. Caixa taronja. ID de l'361 al 483

Corresponen a les signatures del 348 al 470.

Aquestes 123 imatges totes es troben en el suport de placa de vidre de 4,5 x 5,75 cm.

En aquest cas no existeixen números repetits en les signatures ni números que faltin.

Només la placa de vidre corresponent a la signatura 466 per alguna raó en el vidre està inscrit amb el número 367, tot i que està ben ordenada.

Les plaques corresponents a les 3 darreres signatures estan trencades i caldria recompondre-les.

3. Caixa verda. ID de l'484 al 641

Corresponen a les signatures del 472 al 629.

Aquestes 158 imatges totes es troben en el suport de placa de vidre de 4,5 x 5,7 cm., menys la que correspon a la signatura 520 que és pel·lícula fotogràfica

En aquest cas tampoc existeixen números repetits en les signatures ni números que faltin.

Pel que fa a la conservació el negatiu amb la signatura 558 se'ns presenta totalment velat, pràcticament il·legible, mentre que la signatura de la placa 519 presenta una taca de gran extensió a la part superior esquerra.

4. Caixa gris. ID del 642 al 972

Corresponen a les signatures del 631 al 961.

D'aquestes 331 imatges, 327 es troben en el suport de placa de vidre de 4,5 x 5.75 cm., mentre que 4 són pel·lícula fotogràfica

Com a observació, la placa de vidre corresponent a la signatura 675 per alguna raó en el vidre està inscrit amb el número 676, tot i que està ben ordenada.

La placa corresponent a la signatura 671 està trencada i caldria recompondre-la.

A banda d'aquests 972 negatius ja numerats hi hem d'incloure les dues plaques de vidre que es trobaven adherides i que hem procedit a separar tal i com expliquem al punt 3.3.1.

Caixa	Plaques de vidre	Pel·lícula fotogràfica	TOTAL
1. Caixa groga	57	303 (37 polièster, 3,8%)	360
2. Caixa taronja	123	0	123
3. Caixa verda	157	1	158
4. Caixa gris	327	4	331
Plaques no numerades (enganxades)	2		2
TOTAL	666 (68,4%)	308 (31,6%)	974 (100%)

Taula 2. Resum de les UDS existents en cada caixa i suport (Font: Elaboració pròpia)

Així doncs en la seva totalitat el fons està compost per 974 Unitats documentals Simples. La majoria de negatius són plaques de vidre, 666 (un 68,4%), tot i que també hi ha un nombre considerable de pel·lícula fotogràfica, 308 (un 31,6%) en total. La majoria d'aquests negatius són de nitrat de cel·lulosa, tot i que també n'existeixen 37 (un 3,8% del total del fons) de pel·lícula rígida, probablement feta de polièster.

3.1.2. Descripció de les UDS

Alhora de descriure els negatius, és a dir les 974 Unitats Documentals Simples, ens hem trobat que el principal problema era la identificació dels personatges que hi apareixen. La falta d'un autor/productor definit i el desconeixement de quina era la funció última de les imatges feia especialment difícil aquesta tasca. Una altra qüestió era determinar l'estructura del fons, i si era possible realitzar un quadre de classificació.

Tal i com hem explicat en la història arxivística del fons, l'any 2006 es va realitzar un primer tractament arxivístic que va consistir bàsicament en digitalitzar en format jpg i en baixa resolució totes les imatges. El principal motiu d'aquesta digitalització fou poder imprimir en positiu les imatges per poder identificar més fàcilment els seus protagonistes.

Aquesta tasca, duta a terme per l'Arxiu Històric de Cardona, es va fer sense obrir el fons a la ciutadania, és a dir, de manera no pública. Es tractava de contactar amb la gent de més edat de la població perquè identifiquessin el major nombre de persones possibles. L'any 2006 feia uns 70 anys de la realització de les imatges i per tant, forçosament s'havia de tractar de gent de molt avançada edat, ja superada la vuitantena d'anys. De fet, aquest fou el motiu pel qual es va realitzar una ràpida digitalització. Avui en dia aquells informants ja són tots morts. Una desena de persones van veure la totalitat de la reproducció del fons, amb les imatges positivitzades en format DINA4 i es van identificar a poques persones. Va ser el sr. Josep Guitart López el principal informant de les identifications. Des de l'arxiu es va realitzar un document de word que recollia totes les dades obtingudes.

Aquesta primera identificació va permetre esbrinar els noms, amb més o menys precisió, de 378 retrats (38,8%) dels 974. De fet, per a ser més exactes, podríem dir que aquest era el nombre d'identificats quan vam accedir per primera vegada al fons, ja que des del mateix arxiu, des de 2006, s'havia intentat omplir els buits que quedaven. Així doncs a data de 2016 mancaven per identificar 596 persones (61,2%). Lògicament, les persones identificades fins al moment eren totes de Cardona i per tant el conjunt de soldats que estan retratats formaven part d'aquestes 596 no identificades ja que cap d'ells era de la localitat.

I en aquest punt ens trobem en la única possibilitat de realitzar, no un quadre de classificació, sinó una distinció de dos tipus de retrats, dues sèries, més enllà de la classificació segons el suport emprat pel fotògraf, comentat ja anteriorment.

La classificació que aquí proposem es segons si el retrat ens mostra població civil que vivia a Cardona o bé si es tracta de militars del Segon Batalló Disciplinari de l'Exèrcit de l'Est que es trobaven al castell de Cardona a partir de l'any 1937. Podem resumir i relacionar les identifications i el nombre de soldats existents en aquest quadre:

	Identificats 2006-2016	No identificats	Total
Retrats de civils	378 (47,7%)²⁴	414	792 (81,3%)
Retrats de militars	0	182	182 (18,7%)
Total	378 (38,8%)	596 (61,2%)	974 (100%)

Taula 3. Classificació de les UDS segons el perfil del retrat i primeres identifications (Font: Elaboració pròpia)

Així podem veure com dels 974 negatius que es compona el fons n'hem identificat 182 com a militars, el que representa gairebé un 19% del total, la resta, 792, són civils cardonins que es trobaven a la localitat durant els anys 1936-1938. D'altra banda, en una primera identificació feta per l'Arxiu Històric de Cardona a partir de l'any 2006 es van identificar 378 retrats, que representa gairebé un 39% del total. Aquestes identifications eren totes de civils cardonins residents a la localitat i no es va identificar cap soldat, ja que no eren originaris de Cardona i es trobaven temporalment al castell. De fet, si agafem el total de retrats de civils, 792 personatges, i els posem en relació amb les 378 identifications, la xifra de cardonins identificats s'apropava a la meitat, exactament un 47,7%.

Així doncs, de seguida ens vam plantejar que, un treball de difusió del fons havia d'anar acompanyat d'una difusió àmplia i pública de les imatges per almenys poder arribar a la meitat d'identifications. Es tractava d'una tasca difícil ja que com hem dit els informants que haguessin pogut viure en aquella època ja havien participat en un primer procés i havien mort en aquest període 2006-2016. Aquest va ser un dels punts importants a tenir en compte alhora de cercar eines per a realitzar la difusió del fons.

L'obtenció de més dades ens permetria una identificació de més personatges i així poder anar completant les Unitats Documentals Simples del fons.

²⁴ Identificats sobre el total de retrats de la població civil.

3.2 Difusió del Fons

3.2.1. Exposició “Rostres de Guerra. Cardona 1936-38”

Idea inicial. Una exposició com a presa de consciència de la comunitat

Ja hem comentat a la introducció d'aquest treball la nostra opinió de com s'ha treballat el tema de la memòria històrica al nostre país en els darrers anys. Més enllà de la Llei de Memòria Històrica de 2007 i la creació del memorial Democràtic, al nostre parer no hi hagut entre les institucions, catalanes i espanyoles, ningú que encapçalés una política pública i continuada en aquest aspecte. Així, tot i el creixent interès i polèmiques que hi ha hagut els darrers anys al voltant de la memòria històrica són algunes administracions locals o associacions memorialístiques, com ja passava als anys 80, els qui han pres la iniciativa i estan treballant de manera local o temàtica aquest aspecte.

En el cas de Cardona ens trobem amb una localitat que avui en dia no arriba als 5.000 habitants²⁵. La seva història ha anat lligada, com hem vist, al castell que presideix el municipi i a l'explotació de la sal i la potassa. Des del tancament, a inici dels anys 90, de l'explotació minera que donava feina a gran part de la població la localitat ha centrat el seu desenvolupament en el turisme a partir de les visites al castell i a la mina de sal, amb un èxit reeixit si ho comparem amb d'altres indrets de la zona.

Però en el camp de la memòria històrica, com en molts d'altres municipis, les iniciatives havien estat nul·les. També ja hem apuntat a l'inici que manca encara a nivell acadèmic un anàlisi profund del que va significar la República i la Guerra Civil en una zona marcada, al llarg del segle XX, per l'explotació minera de la potassa d'“Unión Espanyola d'Explosivos”. De fet, a dia d'avui, encara falta un estudi concret del que va ocórrer a nivell social, polític i sindical en una zona amb una idiosincràsia pròpia a causa de la presència d'aquesta activitat minera i de l'existència, ja en aquella època, d'un contingent de població de fora de Catalunya que havia arribat als anys 20 a redós de l'inici de l'explotació de les mines. De totes maneres, sí que és cert que l'existència d'un arxiu històric municipal propi, i la figura d'un arxiver en plantilla han anat ajudant a recopilar informació sobre els fets ocorreguts en el període que ens ocupa. Calia, però, conèixer quin era el grau d'interès real sobre aquest tema a nivell de la ciutadania. No hem d'oblidar que la narrativa hegemònica de més de 40

²⁵ Segons dades de l'IDESCAT del 2006. La població resident és de 4.775 habitants <http://www.idescat.cat/emex/?id=080478>. Consultat l'1-9-2017.

anys de dictadura en un determinat sentit va causar por i silencis que encara continuen vius en part de la societat catalana i espanyola.

La idea de l'Ajuntament era doncs, com hem comentat en la introducció, començar a treballar en profunditat el tema de la memòria històrica al municipi, però abans de fer-ho amb un estudi exhaustiu es volia partir d'un tema que pogués desvetllar l'interès en la població, la presa de consciència, o si més no conèixer quin era el grau existent sobre aquesta temàtica. Això fou el que es va plantejar en les primeres reunions: buscar un pretext atractiu per començar a treballar i desvetllar el tema de la memòria al poble.

Per fer-ho calia trobar un entorn favorable. De seguida va aparèixer la possibilitat de realitzar una exposició que introduís el tema. L'existència a l'Arxiu Històric de Cardona de l'anomenat "Fons Garrigó" va semblar a tothom la millor eina per dur-ho a terme. Calia realitzar un anàlisis i tractament del fons però sobretot donar-lo a conèixer i en aquest camí continuar donant noms als retrats que encara quedaven per identificar. I fins i tot més enllà de nivell municipal, ens trobàvem davant d'una magnífica oportunitat per a donar a conèixer un fons fins aleshores inèdit i que presentava un òptim estat de conservació, tècnicament era força bo, i que sobretot estava emmarcat en el singular context de la República i la Guerra Civil.

Plantejament de l'exposició dates i pressupost

Aquests primers contactes coincidiren amb l'inici de curs 2016-2017. La idea inicial era fer coincidir l'exposició amb alguna data senyalada i en un primer moment s'acordà el 14 d'abril, aniversari de la proclamació de la República. El calendari ens donava la possibilitat de treballar exhaustivament el fons i fer-ne un primer tractament abans d'exposar-lo. Tot i així quedava clar que l'exposició no seria el darrer pas arxivístic amb el "fons Garrigó" ja que, com a mínim, caldria recollir les aportacions de les identifications realitzades per la ciutadania. Poc temps després, al veure que l'any 2017 el 14 d'abril coincidia amb la data festiva de Divendres Sant es va acordar avançar-ne l'obertura una setmana. L'exposició estaria oberta durant un mes i a banda de la inauguració es realitzarien d'altres actes paral·lels per difondre-la i generar debat i interès entre la ciutadania.

També som conscients des del primer moment que per qüestions d'espai i de pressupost serà impossible encabir-hi els 974 retrats. En un principi es parla d'exposar-ne un centenar i habilitar un espai de *crowdsourcing*, és a dir un lloc d'interacció pels visitants on puguin

aportar les seves identifications. Arribats en aquest punt era imprescindible saber amb quin pressupost comptàvem i en quin espai es realitzaria l'exposició per a poder dimensionar-la. Finalment, a causa de les limitacions pressupostàries d'un ajuntament petit ens adonem que potser caldrà ser més modestos i no es podran exposar la quantitat de fotografies inicialment proposades. Pel que fa a la sala després de valorar diverses opcions s'opta per la "Sala dels Arcs", situada al mateix recinte de l'ajuntament. Es tracta d'una sala de reduïdes dimensions, d'uns 70 metres quadrats, però amb la presència d'uns arcs gòtics ogivals que li donen caràcter i que creiem que poden contrastar bé amb el blanc i negre dels retrats.

Col·laboradors necessaris i primeres feines de tractament

La tria d'una sala petita redueix encara més si cal el nombre de fotografies exposades. En aquest punt plantejem la possibilitat de presentar-les amb dues mides, per tal de poder encabir-ne més. També es comença a pensar en el plafó expositiu i sobretot en la presència a l'exterior de l'ajuntament d'una gran lona que serveixi de reclam a la població a veure l'exposició, ja que la sala dels Arcs es troba al soterrani de l'ajuntament.

Durant aquests primers mesos comencem també a fer el tractament del fons amb una primera descripció del 974 negatius. Paral·lelament iniciem la recerca històrica per intentar esbrinar el productors/autors de les fotografies, la funció d'aquestes i intentem fixar-ne els límits cronològics, tal i com hem descrit en l'apartat anterior. En aquest cas especialment, i en tot el procés, hem comptat amb la col·laboració de l'arxiver municipal de la localitat.

A banda d'aquesta ajuda imprescindible pensem en els col·laboradors que necessitem per a la realització i producció de l'exposició:

- Un dissenyador gràfic: encarregat del disseny del grafisme de l'exposició, de la maquetació de tots els elements gràfics i de fer el tractament del material seleccionat i digitalitzat de nou en alta resolució. Finalment el dissenyador gràfic també farà el contacte amb la impremta supervisant la impressió de les imatges.

- Un escàner de bona qualitat per escanejar les imatges en alta resolució.

- Un corrector de textos en català, únic idioma de l'exposició.

- Un parell o tres persones que ens ajudin en el muntatge de les fotografies i els elements expositius a la sala dels Arcs.

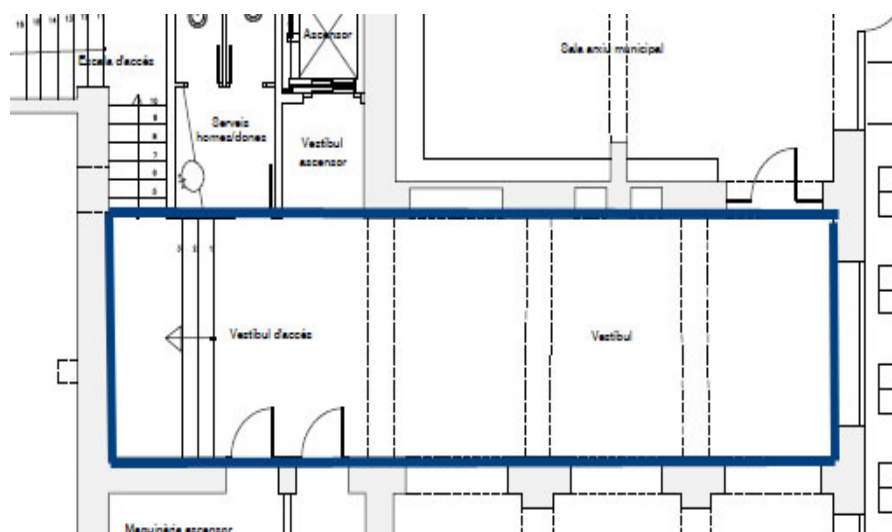
- Departament de premsa: Encarregat de difondre l'exposició. Anirà a càrrec de l'Ajuntament, a partir dels continguts que els hi facilitarem.

Arriba l'hora de prendre mides a sala i calcular quin és el número exacte d'imatges que hi podem encabir. També comencem a plantejar el llistat d'elements gràfics que caldrà produir per encarregar amb temps les tasques a la dissenyadora. Pel que fa a la reproducció de les imatges en un principi la idea és imprimir-les en paper fotogràfic i exposar-les amb marcs i paspartú. Les reduïdes dimensions de la sala ens fa replantejar la primera idea d'exhibir-les acompanyades d'aquests elements perquè ens limiten més l'espai. La idea ara és encabir-hi com a mínim 50 fotografies que recordem que representen aproximadament un 4% del total del fons. Tenint en compte el pressupost reduït també hem de renunciar a la idea de realitzar impressions en paper fotogràfic. Com a solució decidim imprimir-les sobre plotter, tot i que som conscients que potser no és el més ortodox tractant-se de material fotogràfic, però la impressió en aquest suport redueix considerablement el cost.

En aquest punt sorgeix també la idea de contextualitzar la mostra incloent-hi objectes o uniformes de l'època. La bona qualitat de les fotografies exposades i la seva presència ens inclinen a descartar-ho ja que els retrats en sí mateixos tenen suficient força. Es tractarà solament d'una exposició fotogràfica amb un panell introductori, la reproducció de les imatges amb els seus peus i un espai de participació de la ciutadania.

Disseny de l'exposició. Museografia

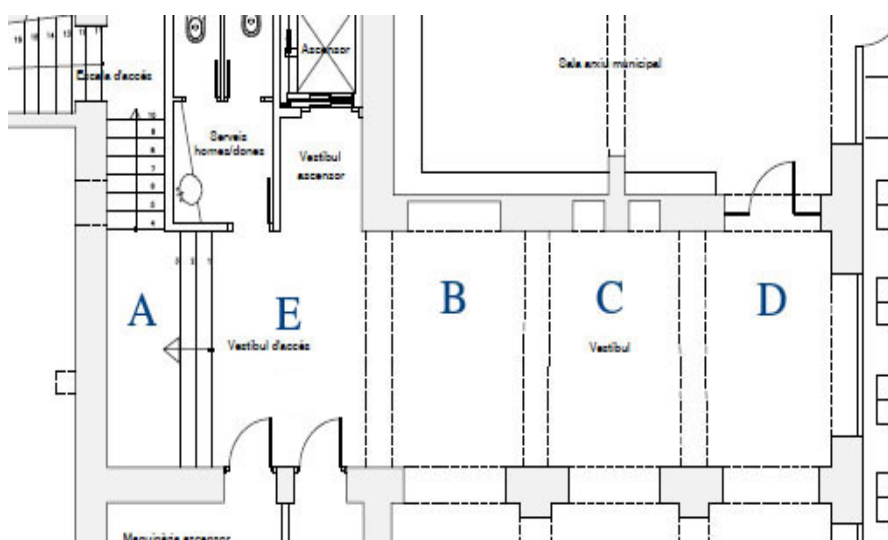
A partir de l'estructura de la sala dels Arcs, sobre plànol definim els espais, estructura i nombre de fotografies que podem exhibir-hi.

Il·lustració 13. Plànol del soterrani de l'Ajuntament de Cardona delimitant l'espai expositiu (Font: Ajuntament de Cardona)

La presència a l'entrada de la sala de tres escales i de 3 arcs ogivals al mig de l'espai ens delimiten cinc àrees diferenciats que anomenem en lletres de la A a la E. Decidim que el primer espai (A) estarà dedicat a introduir l'exposició, el segon (E) serà un espai de trànsit des del qual es podrà llegir la informació de l'espai anterior i on s'instal·laran els elements d'interacció perquè els visitants puguin aportar informació de les fotografies. Els espais B, C i D aniran destinats exclusivament a exhibir fotografies.

El segon fet que observem és que les parets de la banda dreta dels espais B i C i la paret final de l'espai D no són llises i queden més endarrere que les altres que estan cobertes amb plafons blancs. Caldrà encarregar 3 forex de color blanc per poder instal·lar-hi les fotografies en aquestes tres parets, segons les mides de cadascuna 250 x 100 cm (espai B), 236 x 100 cm (espai C) i 380 x 100 cm (espai D o paret de fons). Aquests plafons blancs els produiran directament des de l'ajuntament.

Il·lustració 8. Plànol del la Sala dels Arcs, al soterrani de l'Ajuntament de Cardona, amb la delimitació dels espais expositius. (Font: Ajuntament de Cardona)

Les mesures d'aquests tres espais B, C i D ens aproximen el nombre de fotografies finals que inclourà l'exposició. Tenim 2 espais amb dues parets cadascun de 250 cm. (B) i 236 cm. (C) respectivament. Tenint en compte que la reproducció de les imatges en mida gran faran 40 cm de base (40 x 60 cm.) hi podem encabir 4 imatges per paret, comptant que la separació entre elles és de 15 cm., és a dir un total de 16 imatges.

Al mur final de l'espai D, que amb el nou plafó encarregat fa 280 cm x 100 cm i tenint en compte que en aquest espai i hi instal·larem reproduccions més reduïdes, de 24cm de base

(24 x 30 cm.), deixant 6 cm. entre les imatges, podrem fer un mosaic de 3 files i 8 columnes, en total 24 imatges.

A banda, decidim que la paret frontal de l'espai A, que és la primera que el visitant veu a l'accedir a la sala, hi ha espai per instal·lar-hi dues imatges en mida gran, que ens serviran com a introducció a l'exposició.

Així tenim que en total el nombre d'imatges exhibides serà de:

2 fotografies a 40cm x 60cm a l'espai A.

16 fotografies a 40cm x 60cm als espais B i C, quatre per paret.

24 fotografies 24cm x 30cm a l'espai D.

Total: 42 fotografies.

Aquesta distribució ens permet la possibilitat que cada conjunt de 4 imatges de gran format instal·lades en les parets B i C tinguin una temàtica concreta que caldrà decidir, mentre que les 24 instal·lades en la paret final actuen com a mosaic representatiu de tot el fons. A més, i com ja hem comentat a l'entrada de l'exposició disposarem de dues imatges més com a introducció.

Detallem part del projecte entregat a l'ajuntament de Cardona on consta aquesta distribució:

Espai A

Indret on s'introdueix l'exposició i es mostren dues de imatges que representen els dos bàndols de la guerra. L'espai consta de:

-Plafó introductori de l'exposició a la paret frontal de 150 x 100 cm amb un text que ens aproxima al context de presa de les imatges que veurem a l'exposició i història arxivística del fons.

-Dues fotografies a la paret lateral esquerra en format 40x60cm amb les seves cartel·les.

Espai B

-8 fotografies, 4 en cada paret, en format 40 x60 cm amb les seves cartel·les.

Les fotografies i cartel·les van enganxades en un plafó forex de color blanc, un dels quals ja es troba instal·lat i l'altre s'ha de realitzar amb el format de 250 x 100 cm.

Espai C

-8 fotografies, 4 en cada paret, en format 40 x 60 cm amb les seves cartel·les.

Les fotografies i cartel·les van enganxades en un plafó forex de color blanc, un dels quals ja es troba instal·lat i l'altre s'ha de realitzar amb el format de 236 x 100 cm.

Espai D

-24 fotografies instal·lades en la paret de fons en format 24x30cm amb les seves cartel·les. Disposades en 3 files de 8 imatges cadascuna

Les fotografies i cartel·les van enganxades en un plafó forex de color blanc, que es col·locarà a la paret final de la sala, en format 280cmx100cm.

Espai E

Espai per la identificació de les imatges. Constarà d'una taula i dues cadires, on es podrà anotar manualment les identificacions de les imatges. Per fer-ho necessitem:

-Una taula.

-Dues cadires.

-5 dossiers en paper amb les reproduccions de totes les imatges en DIN A4.

-Fitxes perquè els visitants puguin afegir identificacions.

-Una tauleta amb la reproducció digital de totes les imatges.

Altres elements

-Pancarta exterior amb la reproducció d'una de les fotografies a gran format i el títol de l'exposició "Rostres de guerra. Cardona 1936-1938". Aquesta mateixa pancarta servirà com a cartell de l'exposició

-Per a la difusió de l'exposició es decideix fer 4 postals amb 4 imatges diferents d'algun dels retrats exposats, en una banda, mentre que en el revers hi haurà la informació.

Una vegada acordada aquesta distribució i concepte calia seguir amb un dels passos més importants com era el de l'elecció de les 42 imatges exposades i la seva distribució i agrupació.

Criteri de selecció de les imatges i fil discursiu²⁶

Com ja hem comentat les reduïdes dimensions de la sala i el pressupost limitat ens van

²⁶ Veure Annex IV on es mostren en miniatura les 44 imatges escollides per l'exposició.

reduir les possibilitats d'exhibir més fotografies com ens hagués agradat. En total havíem de seleccionar 42 imatges de les 974 totals, fet que representava poc més del 4% del conjunt. havien de ser, per tant un grup d'imatges prou representatives i que mostressin la diversitat dels retrats. El plantejament de distribuir dins l'espai central en 4 grups de quatre retrats ens ofería la possibilitat de fer agrupacions diferents temàtiques.

També calia escollir un títol prou atraient per l'exposició així com la imatge principal que d'entre 974 ens serviria com a difusió de l'exposició. Pel que fa al títol plantegem una pluja d'idees amb els elements retrats/fotografies/rostres/imatge i el concepte guerra/conflicte/trinxera. El subtítol estava és clar ja que en ell posaríem les dues certeses segures que teníem, la localització dels retrats, Cardona i les dates de realització 1936-1938. Finalment ens inclinem pel títol "Rostres de guerra. Cardona 1936-1938" que ens defineix el tipus de fotografies que mostrarem i el seu context. Pel que fa a la fotografia principal de l'exposició havia de ser una que fou prou significativa i amb força comunicativa. Ens decidim per alguna en què a banda del personatge, aparegui algun altre element que ens ajudi a contextualitzar el fet de la guerra. De la mitja dotzena de retrats on apareixen armes de foc ràpidament ens posem d'acord en escollir la corresponent a la signatura 005, per la bona qualitat de la imatge. La presència d'una taca molt característica a la pell de la cara del retratat la fa singular i fins aleshores es tractava d'un rostre a qui encara mancava posar-li nom.

Pel que fa als criteris principals tinguts en compte alhora de l'elecció de les imatges fou, en primer lloc, el de la bona qualitat fotogràfica i de conservació. Per qüestió de temps no restauraríem cap imatge i per tant les poques degradades o trencades quedaven descartades d'antuvi. També vam excloure de bon inici les imatges desenfocades, borroses o bé les que tenien certes alteracions difícils de corregir. Tot i així aquesta primera tria ens abocava encara a tenir aproximadament unes 500 imatges sobre la taula. Una segona avaluació del material fotogràfic ens va reduir a aquesta xifra a 200 imatges seguint un criteri purament estètic, amb algunes excepcions, com en el cas de la única dona del grup retratada que tot i ser un pèl borrosa crèiem imprescindible que hi aparegués.

Aleshores per afinar la tria vam centrar-nos en el fil discursiu de l'exposició per poder així acabar de seleccionar les imatges. Un dels aspectes que teníem clar alhora de seguir criteris conceptuals era el de mostrar la diversitat de rostres retrats. Entre les imatges hi havia des de nens fins a gent d'edat molt avançada, militars, civils, membres

d'organitzacions i partits polítics, joves morts durant la guerra en tots els bàndols del conflicte, pagesos, comerciants, enginyers de mines, miners... Un relat de diversitat de memòries fruit del que era la Cardona de l'època que calia plasmar a la mostra. Seguint tots aquests criteris finalment vam decidir incloure les imatges que representessin els següents conceptes:

-Espai A. Aquí només teníem espai per dues imatges i tractant-se d'una societat davant d'una guerra civil, tot i que pogués semblar maniqueu o contradictori amb el discurs que buscàvem, vam creure que hi havia d'haver dos retrats de persones representatives de cada bàndol. En el text explicatiu i en la resta de l'exposició ja quedaria clar que el nostre enfoc era més divers en la pluralitat de memòries. A més, el fet de tractar-se de les dues primeres imatges amb les que es topava el visitant calia que fossin contundents i representatives de cada bàndol. En aquest cas vam escollir una imatge ja identificada, com l'alcalde durant la Dictadura de Primo de Rivera, Domènech Mitjans (sig. 477) i la única imatge on apareix un personatge amb una falç, encara per identificar, emblema del sindicat Unió de Rabassaires (sig. 014b).

-En l'espai **central B i C** calia trobar 4 agrupacions o sèries fotogràfiques que tinguessin coherència entre elles. Al parlar del conjunt fotogràfic ja hem establert una única sèrie dins del fons, la pertanyent als soldats de l'Exèrcit Popular de la República establerts al castell durant el conflicte. Calia buscar 3 sèries més per exposar que van ser les següents:

-Retrats de cardonins. Entre el conjunt de fotografies n'hi havia moltes de persones de Cardona molt conegudes, com el cafeter del poble, el metge o el barber. Es tractava de personatges que estaven identificats i que durant anys, no només durant la República, van formar part de la memòria col·lectiva del poble. Per tant, la primera sèrie que es trobés el visitant, majoritàriament cardoní, havia de ser de personatges que poguessin recordar o amb fesomies que els hi resultessin familiars. Aquest fet ajudava a empatitzar al visitant amb l'exposició d'inici.

-Retrats de militants d'organitzacions polítiques i milicians. El context de revolució i Guerra Civil en què van ser fetes la majoria de les imatges aportaven una sèrie de personatges amb insígnies de partits de l'època com el POUM, el PSUC o la CNT-FAI. A més en el conjunt de retrats apareixien una desena de milicians amb armes com pistoles i fusells, sent aquests els únics objecte que apareixien en les imatges a part dels retrats. Per tant, calia escollir 4 imatges que fossin de persones identificades amb organitzacions

sindicals i milicians que ens situaven en l'època. Aquest segon conjunt el situàvem a la paret contrària al grup de retrats de cardonins.

-Víctimes del conflicte. En aquest cas gràcies a la identificació de molts dels personatges fets a partir de l'any 2006 coneixíem històries personals de gent, joves principalment, víctimes del conflicte. En aquest cas també n'havíem d'escollir quatre i calia que fossin representatives de les diferents memòries que va suposar la Guerra Civil. Així, decidirem escollir una persona de cada bàndol de la guerra, republicana i franquista. Les dues víctimes restants s'escolliren a partir del coneixement de dues casuístiques singulars però prou significatives. Un retrat de l'única víctima que hi hagué a la localitat durant els fets de Maig de 1937, que enfrontaren a rabassaires i anarquistes. De l'altra banda una imatge d'un cardoní exiliat, deportat als camps de concentració nazis i mort al de Gusen, Àustria. Aquesta sèrie es situava a costat dels cardonins coneguts.

-Retrats de soldats vigilants del Batalló de Treballadors Disciplinaris del castell. En aquest cas com ja hem comentat es tracta de la única sèrie pre-establerta dins del fons, de soldats de fora de la població que es trobaven a Cardona durant la guerra.

Tot i establir aquestes 4 classificacions perfectament delimitades pels arcs ogivals de la Sala dels Arcs, decidim que no les farem explícites, és a dir que en cap indret constarà el nom d'aquestes quatre sèries perquè el visitant pugui ell mateix arribar a aquesta conclusió.

-A l'espai D, com a mosaic final, havíem d'escollir 24 retrats més que com hem comentat imprimiríem més petits que la resta. Aquí la idea era diferent: mostrar la varietat de rostres fotografiats en el fons i per tant calia omplir-lo amb la diversitat que no havíem pogut mostrar fins aleshores, incloent-hi nens, gent gran, miners i enginyers directius de la mina, pagesos i la única dona existent en el conjunt de 974 retrats. D'altra banda també hi incloem alguns retrats temàtics corresponents a les quatre sèries citades i que no podem incloure en els apartats B i C.

Producció de l'exposició. Elements expositius²⁷

D'acord amb el plantejat en el punt referent a la museografia elaborem una llista dels elements que cal dissenyar i produir. En aquest punt parlem amb la dissenyadora qui, a part

²⁷ Veure Annex V on es mostren tots els elements produïts per l'exposició.

de dissenyar aquests elements és l'encarregada de fer la proposta de la imatge gràfica de l'exposició perquè tots els elements tinguin el mateix concepte, a partir de la fotografia escollida com a imatge principal de difusió de l'exposició. El nombre total a elements a produir tant per l'exposició com per la seva difusió, reproducció de fotografies amb els seus peus identificatius a banda, és de:

1. Plafó introducció de l'exposició amb text explicatiu. Mides: 100 x 150 cm.
2. Targetó de mà. Díptic postal al davant amb fotografia + darrera informació de l'exposició. Se'n dissenyaran 4 versions diferents amb una fotografia cadascun (la principal més tres més). Mida: 10 x 15 cm.
3. Lona per anunciar l'exposició. En gran format que servirà com a lona exterior (Mida 1000 x 2500 cm.).
4. Cartell de l'exposició. Pràcticament amb el mateix disseny que l'anterior, servirà com a element gràfic de difusió on-line (4. Mida 100 x 176 cm.).

La mateixa dissenyadora s'encarrega de l'escaneig, retoc i impressió de les 42 fotografies. Per qüestió de temps, pressupost i sobretot perquè tractem amb fotografia històrica decidim que el retoc fotogràfic del material original serà mínim, tenint en compte també que un dels criteris per a la selecció de les imatges ha estat que la seva conservació fos òptima.

- Escàner i impressió de 18 fotografies a format 40 x 60 cm, a 300dps i en format TIFF.
- Escàner i impressió de 24 fotografies a format 24 x 30 cm, a 300dps i en format TIFF.

Pel que fa als peus de les fotografies, tot i que en un primer moment quan pensàvem imprimir-les en paper fotogràfic i amb marc teníem clar que havien d'anar en cartel·les a banda, al decidir imprimir-les en fòrex i per qüestió d'espai acabem optant per integrar la informació amb la mateixa fotografia. El peu de foto hi constarà el número de signatura de la imatge i el nom de la persona si és coneix, o el malnom amb què es coneixia, i en cas que no sigui així hi constarà "desconegut", i com a subtítol l'ofici, filiació política o circumstàncies de la mort segons l'espai que ocupa a l'exposició.

3.2.2. Crowdsourcing i exposició. Elements d'interacció amb la ciutadania

A l'inici del treball ja hem apuntat que un dels objectius de l'exposició era fer un primer pas en la tasca de recuperació de la memòria històrica a la població i conèixer quin era l'interès que existia en aquest tema. Un dels aspectes per conèixer era sens dubte, la participació als actes que s'organitzaren al voltant d'aquesta i l'assistència a la mateixa exposició. Calia facilitar un entorn favorable per a fer-ho i per això es van desenvolupar diferents mecanismes.

Davant l'elevat nombre de fotografies que encara restaven per identificar, de seguida es va plantejar quines eines donar a la ciutadania perquè ens ajudés a completar el màxim nombre de personatges. Aquest fet, per una banda, implicava la participació ciutadana en l'exposició i de l'altra banda també era en sí mateix un acte de difusió entre la població de Cardona i pobles del voltant. Molts ciutadans residents fora de la localitat i amb avantpassats a Cardona es podrien veure atrets per l'exposició. En contra hi teníem el gran nombre d'identificacions ja realitzades des de 2006 i fetes per les últimes persones que van viure la República i la Guerra Civil a Cardona. Les identificacions d'ara probablement les farien descendents del retratats aprofitant que, de fet, era la primera vegada que el fons s'obria al públic.

Així l'exposició s'acompanya d'una campanya del que s'ha anomenat *crowdsourcing* o proveïment participatiu. Aquest concepte, que va aparèixer per primera vegada el 2006 anunciat per Jeff Howe, interpel·la normalment a la participació ciutadana en empreses. Howe explica que les anomenades noves tecnologies aconsegueixen difondre entre la multitud més coneixent i per tant "el poder de molts pot ser aprofitat per aconseguir gestes que abans eren responsabilitat d'alguns especialitzats" (HOWE, 2006). Està clar que en aquest concepte l'aparició de les noves tecnologies tenen un paper clau. Iniciatives com el micromecenatge (finançament col·lectiu) o el crowdcreation (creació col·lectiva) són diferents modalitats del crowdsourcing.

Howe, però, relaciona aquest concepte principalment en l'àmbit empresarial i guany econòmic. En el nostre cas i aplicat en l'arxivística en general seria millor altres definicions, com l'anunciada per Daren C. Brabham que defineix el concepte com "un model estratègic per atraure una multitud interessada i motivada d'individus capaç de proporcionar solucions superiors en qualitat i quantitat a les que poden proporcionar les formes de negoci

tradicionals” (BRABHAM, 2013). Aquesta definició, tot i que ens parla també de l'àmbit empresarial posa l'enfocament en el poder d'atraure a la gent interessada en un tema concret i en el procés de posar en valor el seu coneixement. Utilitzant també l'altre concepte apuntat en el marc teòric d'aquest treball es tracta de l'apoderament de la ciutadania en aquest cas respecte als arxius i la recerca històrica.

A Catalunya hi ha alguns exemples pràctics al respecte, com l'endegat per la Biblioteca de Catalunya, que va començar amb la transcripció col·laborativa de cartelleres cinematogràfiques i més tard l'amplià a la transcripció d'altres textos com l'obra d'Àngel Guimerà o les actes de les Juntas Literarias del Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona o l'exemple de l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa amb la seva web d'imatges <http://imatgesgarrotxa.cat> incorpora l'apartat “Què sabeu de...” on els usuaris després d'identificar-se poden aportar la informació que tenen sobre la fotografia: lloc de presa de la imatge, data, persones que hi apareixen i motiu de la fotografia. En l'àmbit de l'arxivística, tradicionalment vist per la societat com un món tancat eines com aquestes permeten obrir i apropar els nostres arxius als ciutadans.

Ens trobàvem doncs davant el repte de, paral·lelament a l'exposició, endegar diferents vies perquè la població ens ajudés a realitzar una feina que nosaltres i l'arxiver municipal no podíem realitzar. A més, en aquest cas, el fet de posar en obert la totalitat dels 974 negatius a la llum, completava la selecció de 42 imatges existents a l'exposició. De seguida es planteja fer-ho de dues maneres, una a la mateixa exposició i l'altra a través de les xarxes socials.

-In situ els dies de l'exposició: En el punt de distribució dels àmbits de l'exposició ja hem comentat l'existència d'un espai habilitat a tal efecte. Es planteja la possibilitat que els visitants puguin accedir directament a tots els retrats del fons a partir de dos mitjans. D'una banda la impressió en DINA4 de les 974 imatges distribuïdes amb 4 dossiers, cadascuna amb el seu número de signatura corresponent. L'altra, de manera digital, a través d'un portàtil tàctic en el qual instal·lem una sola carpeta amb totes les imatges. En aquest aspecte és interessant anotar que els retrats identificats tenen els noms i cognoms introduïts com a metadades en l'arxiu digital i també es poden fer recerques en aquest sentit. Les dades aportades pels informants es recullen totes manualment en unes fitxes impreses destinades a tal efecte on la persona ha d'incloure el número de signatura del que informa, les dades que conegui del retratat i finalment les seves pròpies dades.

**IDENTIFIQUEM ELS
"ROSTRES DE GUERRA"**

- Nº identificador:

- Noms i Cognoms:

- Altres:

- Informant (el teu nom):

Il·lustració 9. Fitxa pels informants on anotar les identifications. (Font: Elaboració pròpia)

Una vegada acabada l'exposició recollim tota la informació i la introduïm a la base excel on ja hem bolcat tota la informació preexistent.

En número d'aportacions i comentaris ha estat de 26 en total al llarg del mes que dura l'exposició. En reproduïm alguns als annexos.²⁸ Aquestes aportacions han permès identificar a 18 rostres més del Fons Retrats de la Guerra Civil Espanyola. El nombre de participants totals ha estat de 24 ja que una persona ha identificat tres fotografies diferents. Entre aquestes 18 identifications no hi hem inclòs identifications de personatges que ja ho estaven i que algú n'ha aportat més informació. També hi hagut algun personatge (sig. 612) que ha estat identificat per diverses de persones. La majoria d'identifications són fetes per familiars (filles, fills, nebots..) dels protagonistes.

Del que s'apunta a la resta dels comentaris rebuts també cal prendre'n bona nota. Algun demana que se'ls hi enviï digitalment alguns retrats, perquè persones de més edat que no han pogut anar a l'exposició pugin identificar-los des de casa seva, d'altres demanen que es pengi tot el fons a internet, com proposem en l'apartat següent.

Com ja suposàvem totes aquestes 18 noves identifications pertany a retrats de civils cardonins i ningú ha pogut donar informació dels militars que apareixen al fons

	Identificats 2006-2016	Noves identifications	Total identificats	No identificats	TOTAL
Retrats civils	378 (47,7%)²⁹	18 (2,3%)³⁰	396 (50%)	396 (50%)	792 (81,3%)
Retrats militars	0	0	0	182	182 (18,7%)
Total	378 (38,8%)	18 (1,9%)	396 (40,7%)	578 (59,3%)	974 (100%)

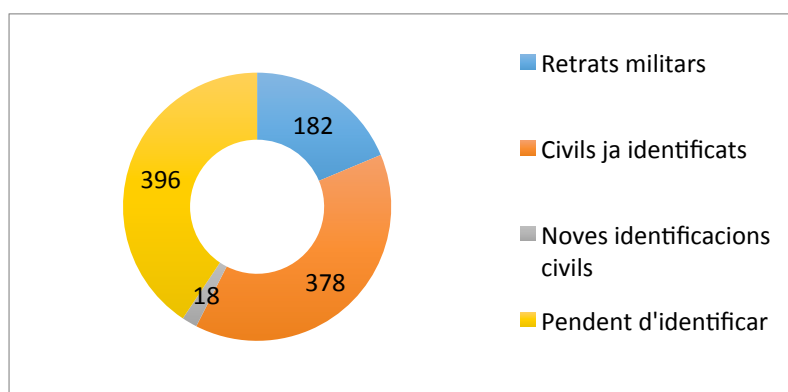
²⁸ Veure Annex VI.

²⁹ Identificats sobre el total de retrats de la població civil.

³⁰ Identificats sobre el total de retrats de la població civil.

Taula 4. Aportacions de la campanya de crowdsourcing per dur a terme noves identifications (Font: Elaboració pròpia)

Si a aquestes identifications (18) hi afegim les que teníem fins ara (378) podem veure com el nombre de retrats civils identificats ha arribat just al 50%. Aquesta xifra baixa, òbviament, si hi afegim la totalitat de retrats del fons amb els militars i es situa al voltant del 40%. Així podem concloure que tot i que si ho valorem en total el nombre d'aportacions noves just ha arribat al 2% aquestes han pogut acabar identificant el 50% de civils cardonins. A més, hem de tenir en compte que aquest espai no ha servit només perquè la gent informi de la identitat de les persones desconegudes sinó que també ha permès al visitant fer-se una idea del conjunt de fons fotogràfic i poder accedir a totes les fotografies.

Gràfic 1. Nombre d'identifications realitzades i pendents de realitzar a juliol de 2017 (Font: Elaboració pròpia)

-A la xarxa: La idea inicial a nivell de xarxes social era posar en marxa un compte de facebook i un d'instagram de l'exposició. Finalment, a causa de la falta de temps només ens vam inclinar per la segona xarxa social, que està destinada exclusivament a la fotografia. Paral·lelament a la inauguració de l'exposició i fins una setmana després de la seva cloenda es va activar el compte @rostresdeguerra en el qual es van publicar 21 fotografies que apareixien a l'exposició. Lògicament totes les imatges foren de personatges que no teníem identificats ja que aquest era el fi que cercàvem. El compte va arribar a tenir 140 seguidors i la mitjana de m'agrades va ser de 35 per fotografia. Tot i que per aquest mitjà no es va aconseguir cap nova identificació si que creiem que va ajudar a difondre l'exposició i a ser un canal més de comunicació. En un futur, però, s'hauria de treballar per habilitar una

plataforma digital on es poguessin penjar totes les imatges no identificades encara, tal i com plantegem en la part final d'aquest treball.

Il·lustració 10: Compte d'Instagram @rostresdeguerra (Font: Elaboració pròpia)

L'exposició. Muntatge, inauguració i actes relacionats.³¹

Degut a les dimensions reduïdes de l'exposició i com que els elements a instal·lar no són massa nombrosos: la lona exterior, un plafó introductori i les 42 fotografies, a banda d'habilitar l'espai per les aportacions ciutadanes, fixem el muntatge per dos dies abans de la inauguració. Per fer-ho comptem amb un parell de treballadors voluntaris de l'ajuntament i el regidor de cultura. En total 4 persones. Els terminis fixats en el cronograma s'han acomplert i la instal·lació es fa correctament la tarda de dos dies abans de la inauguració.

Com hem comentat a l'inici del treball un dels principals objectius de la mostra era la difusió de les imatges i apropar a la població els arxius i el tema de la memòria històrica. És per això que no ens podíem quedar només en l'exposició i calia programar un seguit d'actes que l'acompanyessin durant els dies en què va estar oberta, començant per la inauguració. De fet, haguéssim trobat més adient que l'exposició s'hagués pogut allargar algunes setmanes més ja que només va restar oberta durant un mes. Es tractava de crear un entorn favorable perquè, des de diferents perspectives i a partir de conferències i visites guiades, hi hagués una presa de consciència de la població sobre el tema que ens ocupava. A continuació expliquem breument el conjunt d'actes centrats en la memòria històrica i al voltant de l'exposició que l'ajuntament va impulsar durant aquells dies.

³¹ A l'Annex VII es pot veure una mostra d'imatges dels diferents actes.

-7 d'abril. Inauguració conferència de Quim Aloy de l'Associació memòria.cat

La inauguració de l'exposició es fixa per un divendres a dos quarts de vuit del vespre. En aquest cas es pensa l'acte pensat com una obertura del mini-cicle que es durà a terme. A banda dels parlaments institucionals de l'alcalde i el regidor de cultura l'acte compta amb la presència de Quim Aloy, membre de l'Associació Història i Memòria de Manresa, que impulsa el web www.memoria.cat. Es tracta d'una pàgina de referència sobre la memòria històrica al Bages i al país ja que actua com a repositori d'aproximadament 30 treballs realitzats sobre la història i memòria de la capital del Bages, centrats bàsicament en la República, Guerra Civil, repressió franquista i transició. Cadascun d'aquests treballs és un exemple modèlic de com caldria treballar la memòria a nivell local, ja que agrupen imatges, documents (la majoria provinents de l'Arxiu Comarcal del Bages), vídeos de testimonis i documents sonors de personatges que van viure els moments més destacats de la història del Manresa del s. XX. En la conferència el mateix Quim Aloy presenta aquest projecte consolidat de fa anys i modèlic en el camp de la memòria històrica. Seguidament introdueix l'exposició i remarca els principals objectius que persegueix la mostra.

L'acte té un molt bon nivell d'assistència i la sala, equipada de manera provisional amb 70 cadires i habilitada com a auditori, queda petita. Es calcula l'assistència d'unes 95-100 persones.

-5 de maig. Homenatge a l'alcalde republicà Joan Torrents i xerrada sobre el Banc d'ADN.

El fet que a Cardona no s'hagués realitzat cap acte de reconeixement, reparació o divulgació de la memòria de les víctimes del franquisme és especialment significatiu sobretot tenint en compte que el mateix alcalde de la població durant la República, Joan Torrents Macià, fou afusellat l'any 1939 al Camp de la Bóta després d'haver estat sotmès a un judici sumaríssim per part d'un tribunal militar. Després de 80 anys del conflicte és especialment greu que això no s'hagués fet. Ni això ni cap homenatge a les víctimes que fins ara no han estat comptabilitzades ni identificades. El dia 5 de maig, coincidint amb l'exposició s'aprofita per fer a la mateixa sala un senzill acte on es glossa la figura de l'alcalde afusellat. Ho fa l'actual alcalde, precisament besnét de l'assassinat. L'acte compta també amb la presència de Roger Heredia, impulsor amb d'altres famílies del banc d'ADN de víctimes de la Guerra Civil. Es tracta d'una iniciativa sorgida fa uns anys a partir de les mateixes famílies de desapareguts que busca identificar els cossos de les fosses d'arreu del territori català

contrastant el seu ADN amb el dels seus familiars. L'any 2017 la Generalitat de Catalunya ha fet seu el projecte.

L'acte té un bon nivell d'assistència amb la participació d'unes 70 persones.

-Visites guiades i escolars

Al llarg de l'obertura de l'exposició es realitzen diverses visites guiades a grups de cardonins que ho sol·liciten. Entre aquestes cal destacar la dels alumnes de 4t d'ESO de l'Institut de la població.

-Difusió als mitjans de comunicació³²

Des del primer moment els mitjans de comunicació locals i comarcals es fan ressò de la iniciativa. Entre els mitjans que dediquen més espai a l'exposició s'hi troba el diari comarcal Regio7 que ofereix una pàgina sencera que obra la secció de Cultura el dia de la inauguració de l'exposició. Al cap de dues setmanes, el suplement de cap de setmana dedica 4 pàgines senceres a l'exposició i a la recerca dels noms de les persones que apareixen a les fotografies. L'Agència Catalana de Notícies també cobreix la notícia i a partir d'aquí apareix també a nombrosos digitals. A més diferents persones també se'n fan ressò en les xarxes socials, especialment a twitter, a banda del compte d'instagram obert en motiu de l'exposició i ja comentat anteriorment.

3.3 Proposta de conservació i futures actuacions

3.1.1. Primer tractament de restauració

En la descripció formal del fons ja hem explicat en quin estat es trobaven les plaques de vidre i transparències alhora d'iniciar la nostra intervenció. De fet, si donem per bona la data cronològica que hem establert en aquest treball, el material fotogràfic portava 80 anys sense haver-se tractat. Els negatius es trobaven en les 4 caixes descrites i la majoria de transparències estaven agrupades i lligades amb gomes elàstiques. La intervenció que es planteja sobre el material es fa amb criteris de mínima intervenció i amb la utilització de materials innocus que no facin mal bé els negatius (HERRERA, 2014).

En aquest punt l'únic que hem realitzat, per manca de temps i de recursos, ha estat una primera neteja superficial dels negatius, els hi hem tret les gomes elàstiques que en algun

³² A l'Annex VIII es pot veure una part del recull de premsa.

cas ja es començaven a enganxar als suports i hem disposat les transparències i vidres de manera correcta dins de la caixa, aplanats i seguint l'ordre de signatura. El material resta a l'espera d'una actuació més a fons per netejar-lo i restaurar les plaques trencades o deteriorades. Per procedir a aquestes accions hem estat aconsellats pel departament de conservació i restauració de documents de l'Arxiu Nacional de Catalunya que ens han assessorat també per com procedir per separar les dues plaques de vidre enganxades. A continuació detallem com hauríem de continuar al respecte.

Per fer el tractament de neteja i conservació de les plaques i transparències caldrà fer-ho amb cura. En el cas de les plaques de vidre, primer de tot netejarem a banda i banda de la placa amb un pinzell varies vegades per treure'n la pols més superficial que hi ha quedat després de gairebé 80 anys sense ser manipulades. També és oportú fer aquesta acció al voltant dels bisells, la part exterior de les plaques de vidre, ja que a causa de la seva grossor i rugositat és molt fàcil que presentin pols incrustada. Per a fer aquesta acció podem utilitzar utensilis com els hisops o turundes. Posteriorment es recomanable que la neteja de la placa, molt més a fons, es faci només en la banda del vidre on no hi ha emulsió que es pot netejar amb cura, però amb facilitat.

Per fer-ho mullarem un drap sec de manera breu amb una dissolució aproximada d'aigua destil·lada (en un 30%) i alcohol (en un 70%) perquè s'humitegi una mica. Ens interessa que hi hagi més alcohol que aigua perquè aquest s'evapora abans i no queda tant temps en la superfície de la placa, l'aigua, però és l'element que acaba netejant les impureses. Aquest drap ens servirà per netejar la part on hi ha vidre. La banda que té la emulsió, on hi ha la imatge, es recomana no actuar-hi a fons ja que es fàcil que aquesta es desprengui, amb el perill que això suposa de pèrdua irreparable. Tot i així, en les plaques que estan més brutes es pot mirar de netejar-les, però amb molta cura. És molt important fer tot aquest procés amb la placa recolzada sobre paper secant que pugui absorbir bé la solució aquosa ja que el contacte permanent de l'emulsió amb l'aigua podria danyar greument la imatge, i també procurant que no es mogui la placa.

En el cas de les cinc plaques de vidre trencades observem que estan poc fragmentades, és a dir, que els trossos despresos són força grans la majoria de vegades la placa no presenta més de 4 fragments aïllats. A més observem que el trencament no ha afectat en cap cas la emulsió del negatiu que es troba en bon estat. És per això que hauríem de procedir netejant com hem descrit anteriorment els fragments per separat i una vegada nets enganxar-los per

la part del vidre amb petits punts de cinta adhesiva Filmoplast P (P.A.T 1) per recomposar-los (Sáez Degano, 2001).

En el cas de les pel·lícules de nitrat de cel·lulosa que tenen menys rigidesa i per tant estan força malmeses l'actuació no pot ser tant directa ja que la seva mateixa fragilitat fa que siguin molt sensibles. Ens limitarem a treure'n la pols superficial a banda i banda i a establir-se. Es desaconsella l'ús de líquids per netejar-les perquè l'emulsió es pot dependre fàcilment i també en el seu revers normalment cobert amb una gelatina.

Per últim i com ja hem apuntat anteriorment existeixen dues plaques de vidre que es troben enganxades. Probablement la humitat o una petita entrada d'aigua va fer que quedessin unides per una banda per la part del vidre i de l'altre per part de l'emulsió. Ja hem explicat que aquestes plaques no es van digitalitzar l'any 2006 i no tenien assignat número de signatura, que l'hi hem posat nosaltres amb els números 973 i 974. Gràcies a la intervenció de l'Arxiu Nacional de Catalunya hem pogut procedir a la separació dels dos vidres.

Les dues plaques es troben totalment adherides una amb l'altra. La manera de separar-les és es lent i s'ha de fer amb molta precaució, també sobre un paper secant. Sabem que la placa de vidre que està enganada per la part que no conté emulsió serà fàcilment recuperable, mentre que la part que conté l'emulsió es pot danyar, però tot i així observem que la dissolució de l'emulsió que ha fet que s'adherissin les dues plaques s'ha produït per la part superior dreta i la part inferior esquerra, no afectant al centre del negatiu que és on es troba el rostre de la persona fotografiada.

El procés per fer-ho consisteix en introduir-hi lentament aigua amb una xeringa perquè faci entrar aire per les parts que no estan enganxades i així es vagi desprenent. Realitzem aquest procediment per la part superior i la part inferior de les plaques de vidre. Un cop introduïda l'aigua intentem anar separant-les col·locant un bisturí entre les dues. Veiem que l'aigua s'ha anat col·locant entre les dues plaques i que poc a poc el bisturí té més espai per entrar. Finalment amb una petita espàtula metàl·lica acabem de separar les dues plaques de vidre.

Hem pogut salvar la integritat d'informació de la placa que estava enganxada pel vidre, que procedim a netejar de la manera descrita anteriorment. De la placa de vidre on l'emulsió estava en la part interior hem perdut part de la informació existent a la part superior dreta i

inferior esquerra que es presenta molt diluïda. La deixem en repòs un dia perquè se sequi i en aquest cas només netegem la part del vidre ja que la placa ha quedat certament malmesa tot i que com esperàvem hem pogut salvar la part central de la imatge que ens interessava. Així, hem pogut recuperar dos rostres més que s'afegeixen als 972.

3.3.2. Instal·lació definitiva del fons

Una altra de les tasques que manquen per completar el treball arxivístic és la instal·lació definitiva del fons amb materials que assegurin la seva bona conservació i no deteriorament. Ja hem explicat que fins el moment els 974 originals han estat sempre en les caixes originals en què es trobaven al moment de fer la donació.

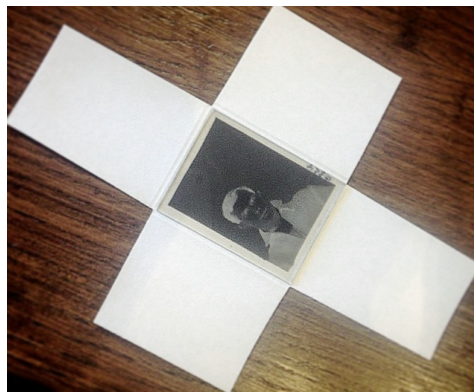
Per procedir a la seva correcta instal·lació contactem amb una empresa especialitzada en la venda de material per arxivar documentació. En aquest punt hem de dir que hem realitzat la comanda i disposem del material demanat però que, òbviament, al no haver restaurat totes les plaques de vidre i plàstics, no hem procedit encara a la seva instal·lació en aquestes caixes. Tant les plaques de vidre com els plàstics es conservaran individualment amb fundes de paper de cotó amb quatre solapes amb reserva alcalina 100% (format 60 x 45 mm) per evitar que l'acidesa pugui afectar als negatius, molt sensibles pel seu material i antiguitat. Per conservar es desaconsella totalment el plàstic ja que el material acostuma a respirar poc si es conserva en aquest suport.

Un cop restaurat tot el material caldrà introduir un a un cada negatiu dins de la seva funda i tancar les solapes, mirant que el negatiu tingui certa mobilitat dins del recipient. Posteriorment, introduïrem el negatiu amb la seva funda en caixes de cartró Premier de 650 micres, molt rígides, i per tant molt adient per instal·lar-hi les plaques de vidre delicades. Cada una de les caixes mesura 115 x 50 x 62 mm. Calculem que en cada una d'elles s'hi pot encabir uns 50 negatius i per tant fem la comanda de 20 caixes. Aquestes 20 caixes caldrà instal·lar-les en un dipòsit de l'arxiu que es mantingui a temperatura constant. Per plaques de vidre i plàstics la temperatura adequada hauria de ser com més baixa millor, entre de 10-0 graus aproximadament. També hauríem de tenir en compte que existís una humitat relativa per sota del 40%. L'Arxiu Històric de Cardona no disposa de càmeres amb aquestes característiques per tant mirarem de cercar el punt menys calorós de l'arxiu i controlarem, això sí que la temperatura és mantingui el més estable possible al llarg de les diferents estacions de l'any. És important que la zona estigui neta de pols ja que és fàcil que aquesta es col·loqui sobre la gelatina provocant danys com l'abrasió (Laraignée, 2007).

En resum, a falta de la instal·lació definitiva, disposem del material que llistem a continuació per conservar el Fons de Retrats Fotogràfics de la Guerra Civil

Tipus de material	Quantitat
Funda de 4 solapes per plaques de vidre i transparències fabricades amb paper sense reserva alcalina 100% cotó de 80 grs. Per formats de 60 x 45 mm	1000
Caixa de cartró Premier de 650 micres, molt rígid per plaques de vidre, negatius de microfitxes, fotografies i postals. Mides 115 x 50 x 62 mm	20

Taula 5. Material adquirit per la instal·lació definitiva del fons per part de l'Arxiu Històric de Cardona
(Font: Arxiu Històric de Cardona)

Il·lustració 11. Procés d'instal·lació definitiva

3.3.3. Proposta de difusió en obert

Seguint amb el marc teòric establert en aquest treball, i com fins i tot ens han apuntat algunes de les aportacions realitzades per la ciutadania, el següent pas en la difusió del Fons Retrats de la Guerra Civil Espanyola seria la seva posada en obert perquè es poguessin continuar realitzant identificacions. Tot i que també som conscients que la difusió i gira de l'exposició seria una bona eina de difusió, actualment l'accés a xarxes socials és el mètode més adient i amb més ressò.

Per això es podria començar pujant a la xarxa la meitat de fotografies de cardonins que manquen per identificar i la integritat de la sèrie militars. Per fer-ho massivament, però, caldria disposar d'una eina adequada ja que les xarxes socials emprades fins al moment, en

aquest cas Instagram, creiem que no són del tot efectives per la identificació, com s'ha demostrat en el nostre cas. Més aviat aquestes eines, facebook, twitter o instgram, haurien de servir difondre i promocionar una eina digital pròpia de l'Arxiu Històric de Cardona. Una altra opció seria que ja que l'arxiu forma part del SAC (Sistema d'Arxius de Catalunya) i que és un dels pocs centres de titularitat municipal que té conveni amb l'Arxiu Nacional de Catalunya per a la digitalització i difusió de continguts, aquesta institució encapçalés la tasca de crowdsourcing digital. Tot i així aquesta tasca resta encara per fer des del principal arxiu del país.

Com hem dit, no es tractaria de pujar a la xarxa tot el fons dels 974 retrats, sinó que en un primer moment es podrien pujar només els desconeguts. Pel que fa als drets d'autor i reproducció de les fotografies, fins que no es conegui amb certesa quin és l'autor de les mateixes no hi hauria cap impediment per fer-ho. Pel que fa al dret de protecció de dades tampoc no hi hauria problema per pujar-les a la xarxa, ja que l'article 36.1 de la Llei d'Arxius de Catalunya (10/2001) estableix que poden ser objecte de consulta pública imatges on apareguin persones, sense el seu consentiment, si fa 25 anys de la seva mort, en cas que es conegui la data, o 50 anys de la producció de la fotografia en cas que no es sàpiga la data de la mort. Òbviament, 80 anys després de la realització de les fotografies i amb la recerca duta fins ara des de 2006 i amb aquest treball, està clar que tots els que apareixen en les fotografies han traspassat i fa més de 50 anys de la producció de les fotografies.

4 Conclusions

Alhora d'analitzar la feina duta en aquest treball ens hem de remetre a l'apuntat en el seu apartat inicial. Hem intentat descriure una feina feta a partir d'un treball pràctic, dut a terme en la majoria dels seus aspectes, amb feines encara pendents i d'altres que es podrien millorar, com hem anat apuntant. El fet que s'hagi tractat d'un treball pràctic amb vocació d'estimular a la població a mig termini sobre la memòria local fa que alguns dels seus resultats encara siguin difícils d'avançar. En el curt termini, si ens centrem en exclusivament en la idea, organització i participació ciutadana en l'exposició "Rostres de Guerra. Cardona 1936-38" el balanç ha de ser positiu. D'altra banda, el treball pràctic arxivístic amb el "renomat" Fons Retrats Guerra Civil Espanyola també ha estat positiu, tot i les tasques que encara queden per realitzar.

Pel que fa al marc teòric, l'enfocament a partir del concepte apoderament ha permès aprofundir en la importància del valor de l'arxivística més enllà del seu aspecte merament patrimonial. Creiem que la feina feta, amb més o menys encert, ha intentant tractar l'arxiu i el document com a memòria pública conscient que així reforçava la identitat col·lectiva de grup i posava a la llum un relat minoritzat durant anys –cal no oblidar els 40 anys de franquisme i l'oblit de gran part de la democràcia. Així, la recerca d'uns noms oblidats en un fons, la història del qual també es prou eloqüent dels silencis i vicissituds del país, ha esdevingut metàfora plena dels buits que ens manquen per completar.

I aquí la feina de l'arxiver, com a mediador i contextualitzador del document ha de ser clau. Aquestes fotografies són la prova d'unes històries la majoria de les quals encara resten avui amagades, com el nom dels seus protagonistes. Són al seu temps unes memòries plurals, doncs si ve tots foren víctimes d'un conflicte, cadascú ho visqué amb unes circumstàncies diferents. Per rescabalar aquestes memòries i completar-les hem fet una crida a la participació ciutadana en el que s'anomena l'arxivística participativa. Cadascuna de les persones que ha buscat entre les fotografies ha esdevingut activista de la comunitat i encara que les aportacions actives han estat modestes en nombre, unes 25, les més de 1.100 persones que han visitat l'exposició en una localitat que no arriba als 5.000 habitants són prova fefaent d'un interès creixent per aquests temes.

Més enllà d'aquest treball teòric, queda la tasca d'anar completant aquests silencis, començant per l'autor i el productor del fons i la història arxivística del mateix. En aquest

treball hi hem fet una primera aproximació que caldrà seguir investigant. A nivell del treball arxivístic queda per sistematitzar tota la recerca i redactar un instrument de descripció del fons, així com acabar d'endregar i escriure correctament, ara ja amb les descripcions aportades per la ciutadania sobre les 974 unitats documentals simples. Una vegada sistematitzat caldria posar-lo a disposició de l'Arxiu Històric de Cardona i treballar perquè aquest inventari fos obert i dinàmic, juntament amb les fotografies.

Pel que fa a la difusió del fons ja hem comentat anteriorment la bona acollida de l'exposició tot i el seu reduït pressupost i l'ampli ressò que tingué en la premsa comarcal i digitals. Una de les mancances ha estat que només ha estat poques setmanes oberta al públic. L'altre l'espai reduït de la sala que ha limitat molt el nombre de fotografies exposades. En aquest aspecte ens agradaria seguir treballant perquè l'exposició es pogués seguir veient més enllà de Cardona, des dels pobles del voltant, on probablement veïns podrien aportar noves informacions, fins a Barcelona, ja que creiem que la qualitat fotogràfica de les imatges ho mereixen. En el camp de la difusió fem una bona valoració tot i que potser hauríem d'haver treballat més a fons els mitjans de comunicació nacionals, ja que més enllà de la premsa comarcal i digital hi tingué poc ressò. En aquest aspecte val a dir que ens posarem en contacte, sense èxit, amb els principals mitjans de comunicació sense obtenir resposta.

Potser per falta de temps, l'aspecte que ha quedat més per completar ha estat la restauració i instal·lació de les fotografies en el dipòsit definitiu. La fragilitat i gran nombre de material amb el que treballàvem ha fet impossible entrar-hi a fons. Tot i això un primer tractament ha ajudat a que el fons no es degradés més després de 80 anys de no ser tractat. A més, amb l'ajuda del personal de l'Arxiu Nacional de Catalunya hem aconseguit separar les dues úniques plaques "perdudes" fins al moment", recuperant així dos nous rostres.

En aquest sentit, una restauració a fons hauria d'anar acompanyada d'una digitalització correcta de les fotografies (en TIFF i a 300dpis), tal i com tenim avui en dia les 42 imatges que vam exposar. Això permetria treballar els negatius sense haver de tocar-los, evitant així la seva degradació. Aquest pas, la digitalització, és el següent abans de l'obertura total i permanent del fons a la ciutadania, juntament amb uns bons instruments de descripció. Com hem apuntat a l'apartat 3.3 aquest ha de ser l'objectiu final del procés descrit en aquest treball, obrint els arxius, acabant amb la seva sacralització i respecte per part dels ciutadans, i que aquest mateix esdevinguin en actors actius en l'àmbit de l'arxivística.

5 Bibliografia i fonts

ALGUÉ SALA, Jordi; ARCEDA MARTÍNEZ, Miquel i LLOBET FORNELLS, Ester. *Silencis. República, Guerra Civil i repressió franquista a Navàs*. Navàs: Ajuntament de Navàs, 2015.

ÁLVAREZ, D.; PARDO, D. i ISARDO, J. Crowdsourcing a new way to citizen empowerment. A Garrigos-Simon, F.; Gil-Pechuán, I. i Estelles-Miguel, S. (eds.) *Advances in crowdsourcing*, Cham: Springer, 2015.

BERNAL CERCÓS, Àngels (dir.) *La Série Documental Procediments Judicials Militars (Sumaríssims) 1939 – 1980 de l'Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona*. Sant Cugat: Arxiu Nacional de Catalunya, 2016.

BADIA BATALLA, Francesc. *Els camps de treball a Catalunya durant la Guerra Civil, 1936-1939*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001.

BARBERÀ i SOLER. Aproximació a la història de la fotografia a Cardona. A *Dovella: revista d'història i art al Bages*. 2008, núm.: 98. P. 27-43.

BRABHAM, Daren C. *Crowdsourcing*. Cambridge, MA: MIT Press, 2013.

BERMEJO, Benito. *Libro Memorial*. Madrid: Ministerio de Cultura, 2006.

CATALUNYA “Llei 10/2001, del 13 de juliol, d'arxius i documents”. Diari oficial de la Generalitat de Catalunya (24 de juliol de 2001).

CATALUNYA “Llei 13/2007, del 31 d'octubre, del memorial Democràtic”. Diari oficial de la Generalitat de Catalunya (12 de novembre de 2007).

CATALUNYA “Llei 19/2014, del 29 de desembre, de transparència, accés a la informació pública i bon govern”. Diari oficial de la Generalitat de Catalunya (31 de desembre de 2014).

COOK, Terry i SCHWARTZ, Joan M. Archives, Records, and Power: The Making of Modern Memory. *Archival Science*. 2002, núm. 2: 1–19.

CURTO, Albert i TIENDA, Laura. *Joan Sorlí, al força de l'espontaniïtat*. Tortosa: Arxiu Comarcal de les Terres de l'Ebre, 2016.

DERRIDA, Jacques. *Archive Fever*. París: Éditions Galilée, 1995.

ENGEL, Carlos. *Historia de las Brigadas Mixtas del Ejército Popular de la República*. Madrid: Ediciones Almena, 1999.

ESPANYA "Llei 52/2007 del 26 de desembre, de memoria històrica". Boletín Oficial del Estado (28 de desembre de 2007).

FOUCAULT, Michael. *Microfísica del poder*. Madrid: La Piqueta, 1992.

FREIRE, Paulo. *Pedagogía del oprimido*. Nueva York: Herder y Herder, 1970.

GORANIN, Näkki. *American Photobooth*. New York and London: W.W. Norton, 2008.

HARRIS, Verne. *Archives and Justice: A South African Perspective*. Chicago: Society of American Archivists, 2007.

HERRERA GALINDO, Rosina. La Conservación de vidrio en fotografía. Casos Prácticos: negativos en placa, autocromos y placas de linterna. A *Jornadas de Investigación emergente en Conservación y Restauración de Patrimonio*. València: Editorial Universitat Politècnica de València, 2015.

.

HOWE, Jeff. *Crowdsourcing: A Definition*. [Recurs electrònic] http://crowdsourcing.typepad.com/cs/2006/06/crowdsourcing_a.html [consultat: 1 de setembre de 2017]

KETELAAR, Erik, Truths, Memories, and Histories in the Archives of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia. A VAN DER WILT, H. G., VERVLIT, J. i SLUTIER, G. K. *The Genocide Convention. The Legacy of 60 Years* Brill: Leiden and Boston, 2012.

LARAIGNÉE, Margarita. Conservación preventiva de Material Fotográfico .
[Recurs electrònic] www.museomaritimo.com/adimra/Actividades/.../Laraignee.doc
[consultat: 1 de setembre de 2017]

LÓPEZ MONDEJAR, Publio. Historia de la Fotografía en España. Barcelona: Lunwerg Editores, 2005.

NARAYAN-PARKER, Deepa. *Empowerment and Poverty Reduction: A Sourcebook*. Washington, D.C: World Bank, 2002.

ROWLANDS, Jo. *Questioning Empowerment: Working with Women in Honduras*. Oxford: Oxfa, 1997.

RUIZ, Vicenç. #NoTincPor: arxivar l'avui per superar el dol. [Recurs electrònic] www.nuvol.com/noticies/notincpor-arxivar-lavui-per-superar-el-dol/ [consultat: 30 d'agost de 2017]

SÁEZ DEGANO, Juan A.; ARGERICH, Isabel i FREIRE, Miguel. Labores de conservación y restauración del fondo fotográfico sobre vidrio del Legado Cajal. *Arbor*. 2001, núm. 667-668, p- 599-611.

VEGA PÉREZ, Célia. Orígenes del fotomatón en España (1888-1929). *Revista General de Información y Documentación*. 2014, vol. 24 núm. 2, 2014.

VALLE GASTAMINZA, Félix. La carte de visite: el objeto y su contexto, A GIL-DÍEZ, Ignacio. *Cartes de visite, retratos del siglo XIX en colecciones riojanas*. Logronyo, Instituto de Estudios Riojanos, 2013.

6 Agraïments

Aquest treball no hagués estat possible sense la inestimable col·laboració de l'Arxiu Històric de Cardona i el seu arxiver, sr. Andreu Galera i l'impuls del projecte per part de l'Ajuntament de Cardona i del regidor de Patrimoni, Joan Hernández. A ells dos l'agraïment més sincer per la seva generositat, coneixement i consells. També vull agrair a Ricard Marco, fotògraf de la Biblioteca de la Catalunya pel seu mestratge i al Dr. Rodrigo Prieto per aproximar-me al marc teòric. A la Sra. Esther Llorca i al personal de l'Arxiu Nacional de Catalunya pels consells en la restauració i conservació del material fotogràfic. Finalment vull agrair de manera especial a la directora d'aquest treball Sra. Maria Àngels Suquet, pels seus consells, entusiasme i dedicació en la cura del mateix.

7 Annexos

7.1 Annex I. Inventari de la Col·lecció Local d'Història de l'any 1979, amb la inscripció original acompanyada del número 500 i detall de la numeració d'una de les caixes on es trobaven els originals del fons.

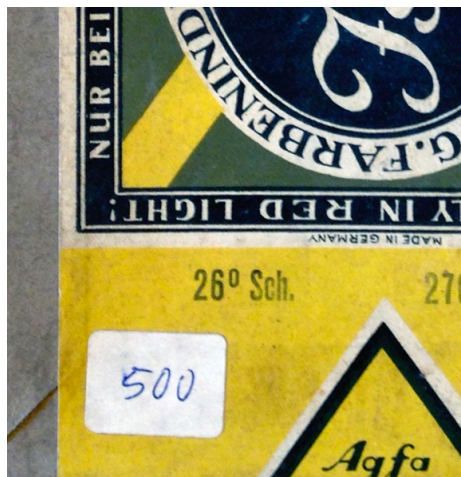
498 .- Llibre titulado: "Libro de Notas diferentes Amy 1760"
seguramente de la Casa Franch.

499 .- Conjunto de Escrituras, que en la portada dice:
"Escrituras de diferentes particulares relativas al riego
de las huertas llamadas de la Coromina"

500 .- Conjunto de cuatro cajas y un paquetito, conteniendo
diseños y negativos de fotos, de diferentes personas.

OBJETOS, que se hallan en la VITRINA, nº 233

501 .- Tres abanicos, dos de ellos ricamente decorados.

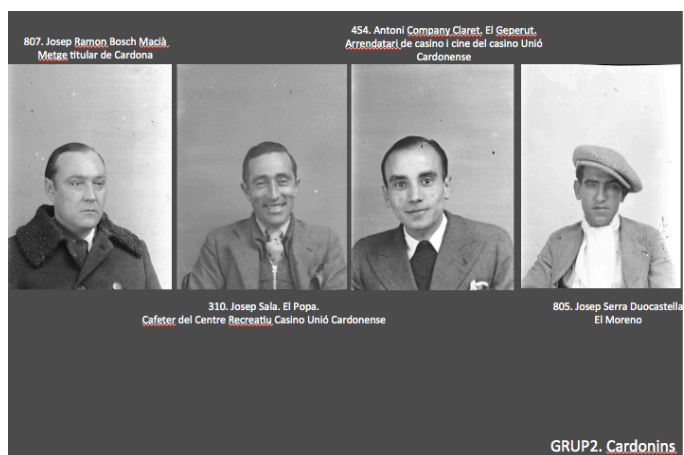
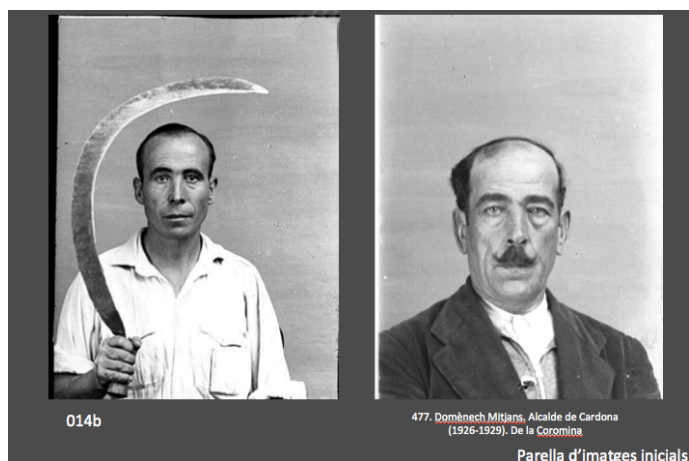
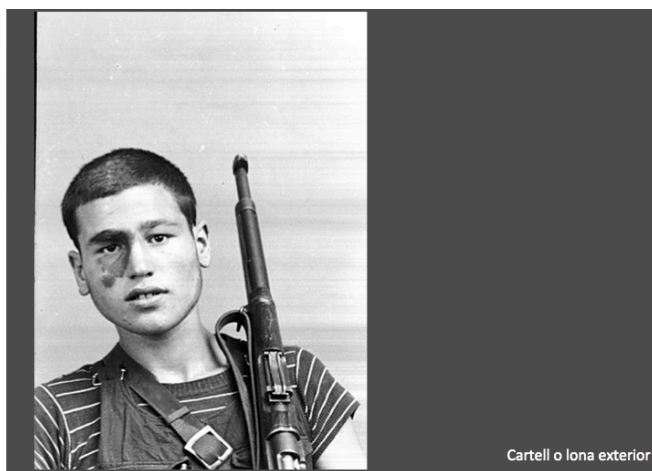
7.2 Annex II. Imatges de les quatre caixes on es trobaven els negatius originals.

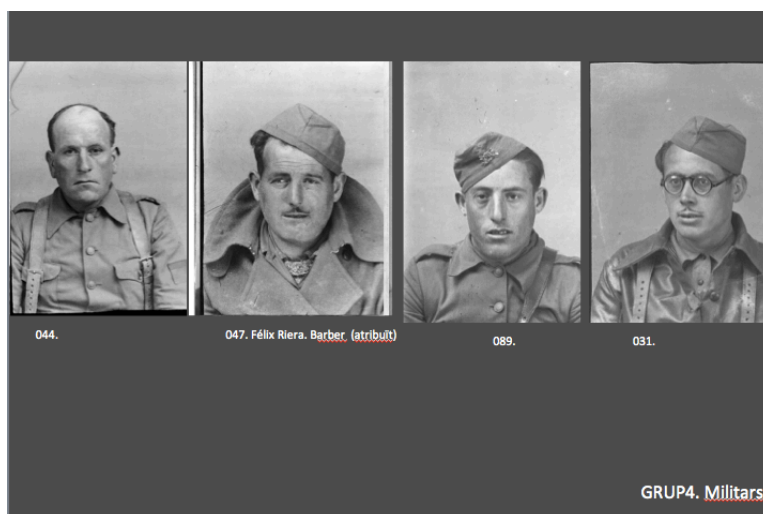
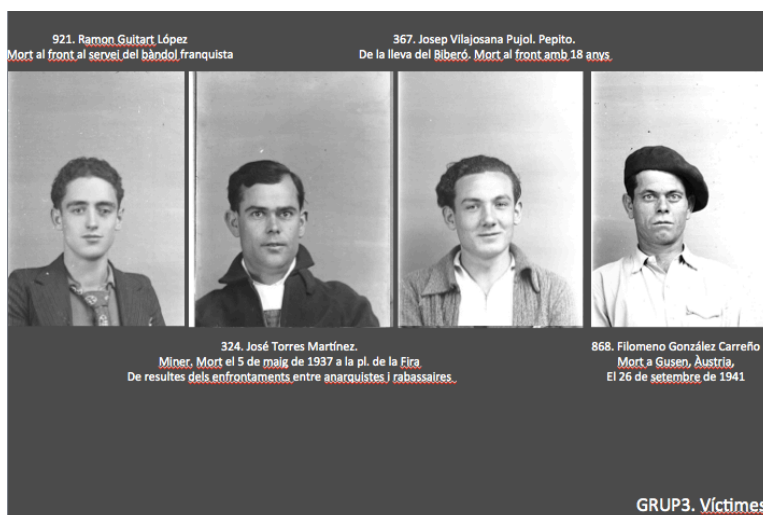

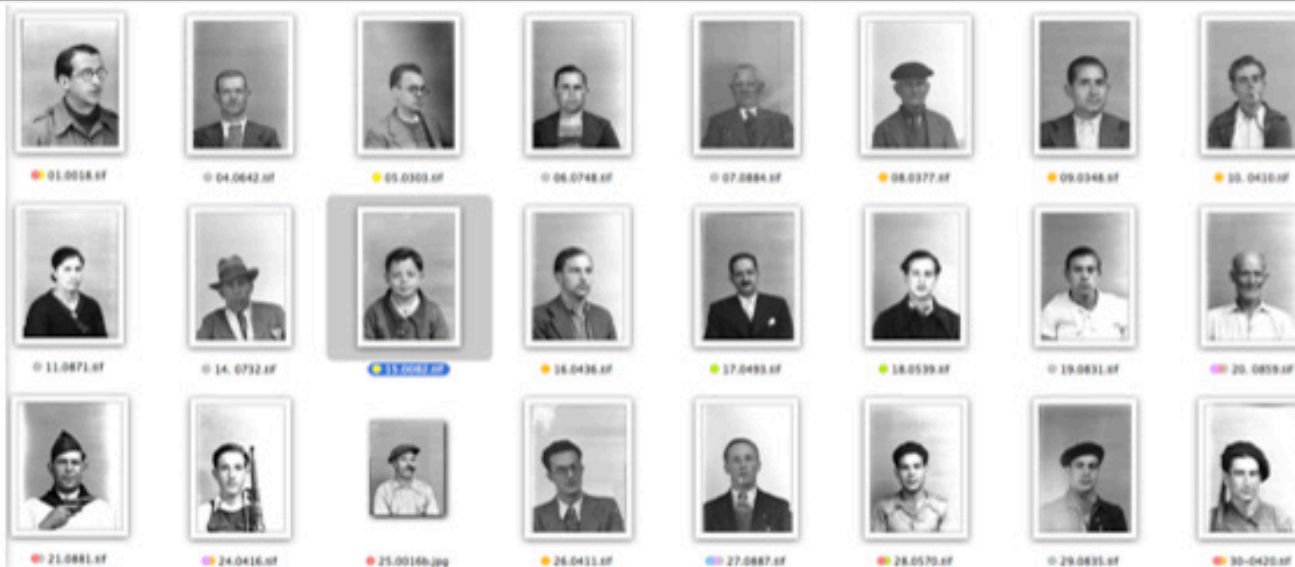
7.3 Annex III. Conjunt de pel·lícules de nitrat de plata en el seu estat original després de 80 anys de no ser tractades.

7.4 Annex IV. Conjunt d'imatges escollides per a mostrar en l'exposició "Rostres de Guerra. Cardona 1936-1938".

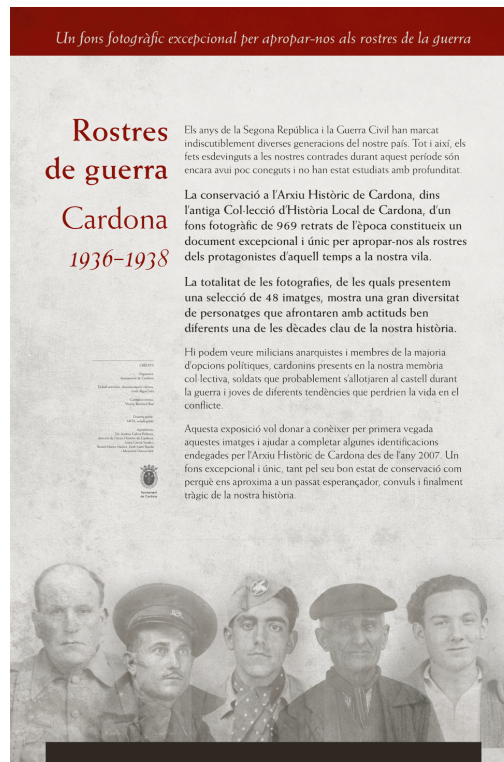

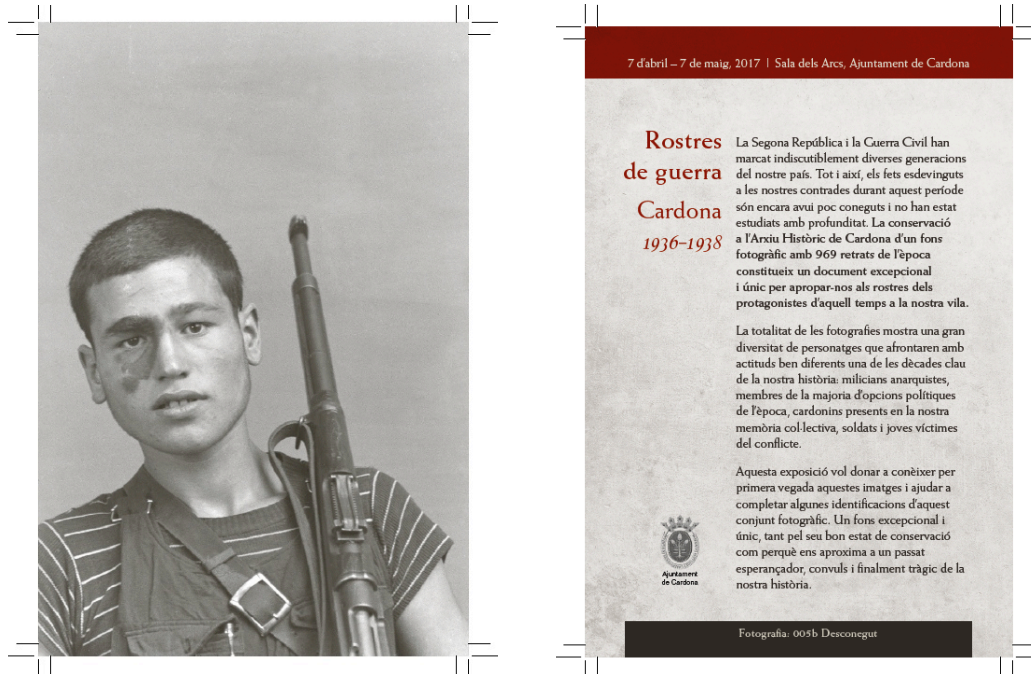
GRUP5. Conjunt

7.5 Annex V. Elements produïts per “Rostres de Guerra. Cardona 1936-1938”.

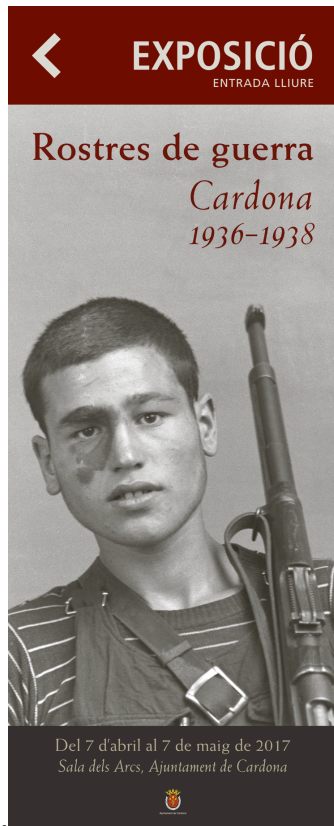
1. Plafó introducció de l'exposició amb text explicatiu. Mides: 100 x 150 cm.

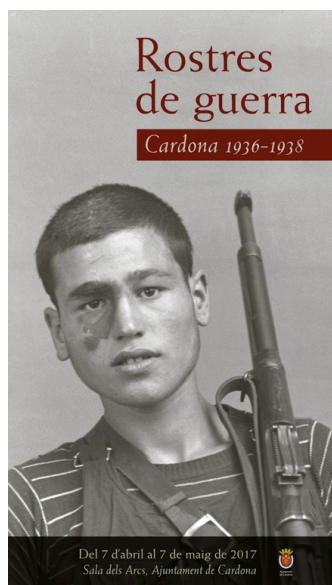
2. Targetó de mà. Díptic postal al davant amb fotografia + darrera informació de l'exposició.
4 versions diferents. Mida: 10 x 15 cm.

3. Lona per anunciar l'exposició. En gran format com a lona exterior (Mida 1000 x 2500 cm.)

4. Cartell de l'exposició. Pràcticament amb el mateix disseny que l'anterior, servirà com a element gràfic de difusió on-line (4. Mida 100 x 176 cm.).

5. Model i impressió de 18 fotografies a format 40 x 60 cm, a 300dps i en format TIFF amb el peu de fotografia.

7.6 Annex VI. Exemples d'algunes aportacions rebudes a l'exposició durant la campanya d'identificacions. Crowdsourcing.

**IDENTIFIQUEM ELS
"ROSTRES DE GUERRA"**

Rostres
de guerra
Cardona 1936-1938

- N° identificador: 171

- Noms i Cognoms: Jaume Paramiquel Graner

- Altres: POUM - Front D'Aragó

- Informant (el teu nom): Jaume Barberà
93 869 24 87

**IDENTIFIQUEM ELS
"ROSTRES DE GUERRA"**

Rostres
de guerra
Cardona 1936-1938

- N° identificador: 006

- Noms i Cognoms: JOAN FORTICH CAMPS

- Altres: NOTA.- Jo no l'he identificat, a Cardona, hi ha una malota nova la MARIA FORTICH, se l'hi ha dit, però no ha volgut sapiguer res del seu oncle.

- Informant (el teu nom): JESUS CASAS NADAL → les referències que dono son de guerra a l'Arxiu Històric (→)

**IDENTIFIQUEM ELS
"ROSTRES DE GUERRA"**

Rostres
de guerra
Cardona 1936-1938

- N° identificador: 701

- Noms i Cognoms: Manuel Garcia Galera
(1.3.1918) - (30.10.1980)

- Altres: Al 36 es va al·listar voluntari a les ordres de Durutti, va lluitar al Front D'Aragó, a la Batalla de l'Ebre, etc. fins al final de la guerra.

- Informant (el teu nom): Manolita Garcia (filla)

7.7 Annex VII. Imatges de la inauguració de l'exposició i diferents actes relacionats.

1. Muntatge i inauguració de l'exposició "Rostres de Guerra. Cardona 1936-38"

2. Visita escolar i acte d'homenatge a l'alcalde Joan Torrents i Macià (7 de maig)

7.8 Annex VIII. Recull de premsa amb notícies aparegudes al voltant de l'exposició.

LA VANGUARDIA

Manresa - Bages

Al Minuto

Internacional

Política

Opinión

Vida

Deportes

Economía

Local

Gente

Cultura

Sucede

Local

Manresa - Bages

DIRECTO

Sigue aquí el sorteo de semifinales de la Champions League 2016-2017

Cardona mostra per primer cop una selecció de prop d'un miler de retrats desconeguts de la Guerra Civil

Compartir en Facebook

Compartir en Twitter

Compartir en LinkedIn

Compartir en WhatsApp

Lo Visto

Paula Echevarría: "No permitis que destruyas al hombre que amo"

Del F que s de la funci

Un policía muerto y dos heridos en un atentado en los Campos Elíseos de París

El pa fami Rosa Rodr

2016/02/17 08:37

ACN Cardona. "Una exposició plena d'incògnites". Així és com el regidor de Patrimoni de l'Ajuntament de Cardona, Joan Hernández, defineix la mostra "Restres de Guerra", que es pot veure fins al 7 de maig a la Sala dels Arcs del consistori cardoní. Es tracta d'una exposició fotogràfica de 48 dels 969 retrats que componen un fons, l'autor del qual es desconeix, i que s'ha conservat a l'Arxiu Històric de la localitat des que, als anys 60, un desconegut el va cedir a l'Ajuntament. Són imatges de diferents persones que es trobaven a la població durant el període 1936-38, en plena Guerra Civil espanyola. Milicians anarquistes, membres de la majoria d'opcions polítiques de l'època, cardonins, soldats i joves víctimes del conflicte i, entre ells, només el rostre d'una dona. Ara, l'Ajuntament de Cardona ha volgut recopilar part d'aquestes fotografies en una exposició. L'objectiu, segons ha explicat Hernández, és dignificar la seva memòria.

VitalWeb

País Opinión Món Societat Cultura Economía Ciencia Locals Blocs Publicaciones ACN EP

Art Inusual Arte esdrújulo Asociaciones Cinema Cultura popular Gastronomía Lengua Letras

Wigero de comunicación Mónica

Carta de un amigo (a) a la madre de Juan Galtés

Unos días de la vida en el campo de batalla

Unos días de la vida en el campo de batalla

CULTURA - ART | MUSEOS

Cardona mostra una selecció de prop d'un miler de retrats desconeguts de la guerra del 1936-39

L'objectiu de l'Ajuntament és dignificar la memòria de les persones que apareixen a les fotografies

Per: Redacció

2016/02/17 08:37

L'exposició "Restres de Guerra" mostra a Cardona una selecció de prop d'un miler de retrats desconeguts de la guerra del 1936-39. Hi ha quaranta-vuit dels 969 retrats que componen un fons que s'ha conservat a l'Arxiu Històric de Cardona des dels anys vintanta. Es pot veure fins al 7 de maig.

El regidor de Patrimoni del consistori, Joan Hernández, ha explicat que l'objectiu és dignificar la memòria. Són imatges de diferents persones que es trobaven a la població entre el 1936 i el 1938. Milicians anarquistes, membres de la majoria d'opcions polítiques de l'època, cardonins, soldats i joves víctimes del conflicte i, entre ells, només el rostre d'una dona.

ÚLTIMES NOTÍCIES

110: Atlas de cartells a la carretera de l'E-17 per donar la raó a La Pen

directe.cat

EL DISTRICTE DEL PROCÉS

Hem d'esperar que la Batja del Sembrador d'acabí d'evolucionar?

Portada

Opinió

«Economia

Món casteller

Libres

PAÍS VALENCIA

Envia una notícia

LA VEU

21.04.2017 11:17

El Govern en bloc es compromet a "organitzar, convalidar i celebrar" el referèndum i aplicar-ne el resultat

ACN

Aquest 2017 tenim l'oportunitat de fer un gran pas com a país i...

Anterior

Següent

Categories

Política

Internacional

Cultura

Comunicació

Societat

Economia

Esports

Agricultura

Notícia d'una comarca

BAGES

11 DIJUS, 20 D'ABRIL DE 2017 08:27

Cardona mostra per primer cop una selecció de prop d'un miler de retrats desconeguts de la Guerra Civil

L'objectiu de l'Ajuntament és dignificar la memòria de les persones que apareixen a les fotografies

ACN Cardona. "Una exposició plena d'incògnites". Així és com el regidor de Patrimoni de l'Ajuntament de Cardona, Joan Hernández, defineix la mostra "Restres de Guerra", que es pot veure fins al 7 de maig a la Sala dels Arcs del consistori cardoní. Es tracta d'una exposició fotogràfica de 48 dels 969 retrats que componen un fons, l'autor del qual es desconeix, i que s'ha conservat a l'Arxiu Històric de la localitat des que, als anys 60, un desconegut el va cedir a l'Ajuntament. Són imatges de diferents persones que es trobaven a la població durant el període 1936-38, en plena Guerra Civil espanyola. Milicians anarquistes, membres de la majoria d'opcions polítiques de l'època, cardonins, soldats i joves víctimes del conflicte i, entre ells, només el rostre d'una dona. Ara, l'Ajuntament de Cardona ha volgut recopilar part d'aquestes fotografies en una exposició. L'objectiu, segons ha explicat Hernández, és dignificar la seva memòria.

Als anys 60, un desconegut va entregar a l'Ajuntament de Cardona un fons amb prop d'un miler de fotografies amb retrats de gent del municipi. Ningú va buscar el passat d'aquestes persones fins l'any 2007, quan el director de l'Arxiu Històric Municipal, Antoni Galtés, va decidir digitalitzar els arxius i va descobrir que es tractava d'un fons de gent que va viure a Cardona entre el 36 i el 38, en plena Guerra Civil. Del total de 969 fotografies, se'n van aconseguir identificar unes 400 gràcies al suport de la gent gran del municipi, però la resta continuava en l'anonimat. A l'exposició només es mostren 48 dels 969 retrats dels quals es disposa, però des d'un ordinador es poden observar totes les imatges i ampliar-les per veure tots els detalls. A més, com que un dels objectius de la mostra és conèixer la identitat dels 400 retrats fins ara no identificats, s'ha obert un compte a Instagram (@restresdeguerra) on cada dia es posta una de les imatges de l'exposició i s'aporta tota la informació de la qual es disposa per veure si algú pot relacionar i identificar els rostres. Un fons únic per la quantitat de fotografies. El regidor de Patrimoni, Joan Hernández, ha assegurat a l'ACN que el fons del qual es disposa a Cardona és "únic" per la quantitat i la qualitat de fotografies. "Podem apreciar molt bé els detalls de la fotografia i poder disposar de gairebé 1.000 trets de la gent que hi haia a Cardona, quan en aquell moment només hi vivien uns 4.000 persones. És com poder tenir una mostra molt gran dels veïns de la ciutat en aquest moment". Per que hi a la dació, les imatges es van fer en un llarg període de temps, ja que en els

NacióManresa

Naciódigital

Dijous 21 d'abril de 2017

PORTADA OPINIO FOTOS POLITICA SOCIETAT NACIODIGITAL

EXPOSICIÓN

Cardona mostra prop d'un miler de retrats desconeguts de la Guerra Civil

L'objectiu de l'Ajuntament és dignificar la memòria de les persones que apareixen a les fotografies

Estadística Social, Cardona

2016/02/17 a las 13:11h

Agrega un comentario

Artículo

Cultura | Exposiciones, Guerra Civil, exposición

Pa general d'una de les parets de l'exposició «Restres de Guerra». | Estadística Social

"Una exposició plena d'incògnites". Així és com el regidor de Patrimoni de l'Ajuntament de Cardona, Joan Hernández, defineix la mostra "Restres de Guerra", que es pot veure fins al 7 de maig a la Sala dels Arcs del consistori cardoní. Es tracta d'una exposició fotogràfica de 48 dels 969 retrats que componen un fons, l'autor del qual es desconeix, i que s'ha conservat a l'Arxiu Històric de la localitat des que, als anys 60, un desconegut el va cedir a l'Ajuntament. Són imatges de diferents persones que es trobaven a la població durant el període 1936-38, en plena Guerra Civil espanyola. Milicians anarquistes, membres de la majoria d'opcions polítiques de l'època, cardonins, soldats i joves víctimes del conflicte i, entre ells, només el rostre d'una dona. Ara, l'Ajuntament de Cardona ha volgut recopilar part d'aquestes fotografies en una exposició. L'objectiu, segons ha explicat Hernández, és dignificar la seva memòria.